

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 68

София, четвъртък, 17 април

1930 г.

74. заседание

Срѣда, 16 април 1930 година.

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ въ 15 ч. 23 м.)

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ г. г. народни представители:

Агушевъ Еминъ, Бояджиевъ Стефанъ, Вълчовъ Вълчо Даскаловъ, х. Галибовъ Хюсеинъ, Георгиевъ Кимонъ, Георгиевъ Павелъ, Каишевъ Атанасъ, Каранешевъ Димитъръ, Кацковъ Левъ, Колевъ Иванъ, Кулишевъ Георги, Манасиевъ Добри, Петровъ Аврамъ Стояновъ, Савовъ Николай и п. Цвѣтковъ Кръстю)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпуски на следнитѣ народни представители:

На г. Борисъ Божковъ — 7 дни;
На г. Димитъръ Бъровъ — 4 дни;
На г. Станю Златевъ — 4 дни;
На г. Малинъ Паневъ — 4 дни;
На г. д-ръ Иванъ Бешковъ — 4 дни;
На г. Боню Колевъ — 4 дни;
На г. Гето Кръстевъ — 3 дни;
На г. Йосифъ Марулевъ — 2 дена;
На г. Димитъръ Стефановъ — 2 дена;
На г. Никола Костовъ — 2 дена;
На г. Никола Аретовъ — 1 день;
На г. Василъ Драгановъ — 1 день;
На г. Коста Николовъ — 1 день;
На г. Недѣлчо Топаловъ — 1 день;
На г. Коста Лулчевъ — 1 день;
На г. Йорданъ Абаджиевъ — 1 день;
На г. Иванъ Казанджиевъ — 2 дена, и
На г. Цвѣтко Цвѣтковъ — 2 дена.

Следва да се разреши отпускъ отъ Събранието на следнитѣ народни представители, понеже сж се ползували вече съ 20-дневенъ отпускъ:

На г. Маринъ Шиваровъ — 3 дни;
На г. Георги Казанаклиевъ — 8 дни;
На г. Добри Димитровъ — 5 дни;
На г. Кузманъ Куневъ — 4 дни;
На г. Савчо Ивановъ — 2 дена;
На г. Стефанъ Димитровъ — 1 день;
На г. Трифонъ Ерменковъ — 1 день и
На г. д-ръ Димо Желѣзовъ — 1 день.

Които сж съгласни да имъ се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Съобщавамъ на Събранието, че е постъпило писмо отъ старозагорския народенъ представителъ г. Георги Драганевъ, съ което съобщава, че остава като самостоятелна парламентарна група на Българския народенъ земеделски съюзъ — „Врабча“ № 1.

Понеже, той е едно лице и не може да състави група, смисълътъ на писмото е, че той се отдѣля отъ парламентарната група на Българския народенъ земеделски съюзъ — „Врабча“ № 1, а не че състави отдѣлна група.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за измѣнение на чл. 1 отъ закона за постройката на главенъ колекторъ на Софийската желѣзнопътна гара и други части на канализационната мрежа въ столицата.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ И. Михайловъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, безъ измѣнение)

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ на трето четене прочетения законопроектъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 64)

Пристъпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за измѣнение и допълнение закона за подпомагане пострадалитѣ отъ обществени бедствия.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ И. Михайловъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, безъ измѣнение)

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ на трето четене прочетения законопроектъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 65)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Моля да се съгласите да пристѣпимъ къмъ петата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за измѣнение на точка пета на чл. 88 отъ закона за градскитѣ общини и на чл. 67 отъ закона за селскитѣ общини, да се приеме на първо четене и да се изпрати въ комисията, понеже е свързанъ съ законопроекта за увеличаване вноското мито на житата.

Р. Василевъ (д. сг): Този законопроектъ трѣбва да се разгледа отъ парламентарната комисия по Министерството на вътрешнитѣ работи, съвмѣстно съ комисията по Министерството на финанситѣ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, съвмѣстно ще се разгледа.

Председателстващъ В. Димчевъ: Които сж съгласни да прередиимъ дневния редъ и да пристѣпимъ къмъ петата точка, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ петата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за измѣнение на точка 5 на чл. 88 отъ закона за градскитѣ общини и на чл. 67 отъ закона за селскитѣ общини.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретарь И. Михайловъ (д. сг): (Прочита законопроект изцѣло, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 81)

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ на първо четене прочетения законопроектъ, който ще се изпрати въ надлежната комисия, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Р. Василевъ (д. сг): И въ финансовата комисия, за да бъде разгледанъ отъ дветѣ комисии съвмѣстно.

Д. Дръски (д): Въпросътъ е какво ще бъде положението на арендаторитѣ въ общинитѣ, които вече сѫ сключили договори.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: И то ще се има предъ видъ.

Председателстващъ В. Димчевъ: Ще бъде разгледанъ и отъ дветѣ комисии.

Пристъпваме къмъ третата точка отъ дневния редъ: **второ четене бюджетопроекта за разходитѣ по изпълнение на договора за миръ за 1930/1931 финансова година.**

С. Мешаневъ (д. сг): Г. Молловъ каза да се отложи разглеждането на този бюджетопроектъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Добре, щомъ г. министърътъ е пожелалъ да се отложи, тогава да се разгледа бюджетопроектътъ за разходитѣ по Министерство на народното просвѣщение.

Председателстващъ В. Димчевъ: Пристъпваме къмъ **второ четене бюджетопроекта за разходитѣ по Министерството на народното просвѣщение за 1930/1931 финансова година.**

Моля г. докладчика да докладва бюджетопоекта.

Замѣстникъ-докладчикъ И. Михайловъ (д. сг): (Чете)

„БЮДЖЕТЪ“)

за разходитѣ по Министерството на народното просвѣщение за 1930/1931 финансова година“.

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ заглавието на бюджетопоекта, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Замѣстникъ-докладчикъ И. Михайловъ (д. сг): (Чете)

„Глава I.

Централно управление“.

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ заглавието на глава I, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Замѣстникъ-докладчикъ И. Михайловъ (д. сг): (Чете § 1 — вж. прил. Т. I, № 76)

Комисията намали кредита по този параграфъ за заплата на личния съставъ отъ 4.081.170 л. на 3.919.370 л. и общия кредитъ отъ 4.541.170 л. на 4.379.370 л.

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представител г. Стоянъ Омарчевски.

С. Омарчевски (з. в): (Отъ трибуната) г. г. народни представители! Правителството е представило бюджетопоекта за разходитѣ на Министерството на народното просвѣщение за финансовата 1930/1931 г. въ размѣръ 897.960.000 л. Ние заявяваме, че ще гласуваме за исканитѣ отъ правителството кредити, защото сме убедени — макаръ да знаемъ, че има една неравномѣрност, една несправедливостъ въ разпредѣлението на известни кредити — че сумитѣ, които се искатъ съ този бюджетопоектъ за разходитѣ на Министерството на народното просвѣщение, целятъ да издигнатъ нашата духовна култура, да тласнатъ напредъ развоая на нашето образование.

Трѣбва, обаче, да се констатира, че разискванията по бюджетопоекта за разходитѣ на Министерството на народното просвѣщение, този пътъ, като по изключение отъ

други години, не сѫ удостоени съ голѣмо внимание, както въ бюджетарната комисия, така и въ самия Парламентъ, може би поради навечерието на Великденскитѣ празници. Доколкото можахъ да схвана и да разбера, този бюджетопоектъ не е могълъ да бъде всестранны разгледанъ отъ бюджетарната комисия; употребени сѫ за него само 2—3 заседания. Както виждате, и докладчикътъ, който другъ пътъ е давалъ всестранны освѣтления при разискването на бюджетопоекта, този пътъ отсъствува.

Министъръ Н. Найденовъ: Ще дойде.

С. Омарчевски (з. в): Отъ 3 години насамъ, по поводъ разискванията по бюджетопоекта на Министерството на народното просвѣщение, г. министърътъ на народното просвѣщение винаги е заявявалъ тукъ, че той готвѣлъ законопроектъ за известни реформи, за известни промѣни въ областта на народното просвѣщение, който ще представи на вниманието на народното представителство и всичко онова, което би могло да се каже въ сѣрѣзка съ бюджетопоекта на Министерството на народното просвѣщение, имало мѣстото си при разискванията по този проектъ. Така, при разискването на бюджетопоекта на Министерството на народното просвѣщение за 1928/1929 г., който бѣше приетъ презъ м. юлий с. г., г. министърътъ на народното просвѣщение предупреди г. г. ораторитѣ, които искаха да говорятъ по този бюджетопоектъ, че той ще внесе въ скоро време въ Народното събрание законопроектъ за известни реформи въ областта на нашето просвѣщение и поради това да не говорятъ, а да изчакатъ този законопроектъ. Така също и при разискванията по бюджетопоекта за току-що изтеклата финансова година, който бѣ приетъ миналата година на 5, 6 и 10 април, г. министърътъ на народното просвѣщение и докладчикътъ предупредиха народното представителство — и въ бюджетарната комисия, и тукъ въ Парламента — че правителството готви голѣми реформи и че народнитѣ представители ще сторятъ добре да се въздържатъ, да не говорятъ по бюджетопоекта, а да упражнятъ цѣлата си критика тогава, когато ще бъде внесенъ този проектъ въ Народното събрание.

Както въ 1928 г., така и въ 1929 г., въ многодневнитѣ заседания на бюджетарната комисия, безъ да бждатъ изчакани ония реформи, които г. министърътъ проектира да представи на просвѣтеното внимание на Народното събрание, бѣха изтъкнати редица искания за съкращения и уеднаквяване на известни служби. Спомнямъ си, напр., че въ 1928 г. бюджетарната комисия бѣше натоварена една комисия, състояща се отъ нейни членове и отъ представители на Министерството на народното просвѣщение, която да се занимае съ въпроса за съкращения на известни служби, съ въпроса за събирането на известни катедри и изобщо съ ония реформи, които трѣбва да се въведатъ, за да може да се тласне напредъ развоаят на нашето университетско образование. Отъ тая комисия нищо не излезе. Доколкото сведенията ми се простиратъ, тая комисия не е свиквана до денъ днешенъ, а вече, при разискванията въ бюджетарната комисия, този въпросъ не е билъ и зачекнатъ.

Р. Василевъ (д. сг): Въпросътъ остана да се разреши съ закона.

С. Омарчевски (з. в): Ние, които, като Парламентъ, гласуваме 2.288.000.000 л. за държавни дългове за 1930/1931 финансова година, които даваме 1 милиардъ и 100 и нѣколко милиона лева за разходитѣ по Военното министерство, когато се иска отъ насъ да гласуваме единъ бюджетъ отъ 897.960.000 л., близо единъ милиардъ за просвѣтата, не можемъ да преминемъ въпроситѣ, които буди този бюджетъ, така хладнокрѣвно и така бързо, както на нѣкои се иска. Защото, следъ бюджетитѣ, първо, на държавнитѣ дългове, второ, на Министерството на желѣзницитѣ и, трето, на Министерството на войната, четвъртиятъ по голѣмина бюджетъ, който отнема близо 1/7 отъ всички разходи, които държавата прави, за да посрещне разнитѣ държавни и обществени нужди, е бюджетътъ на Министерството на народното просвѣщение. И ако днесъ въ цѣла Европа, въобще въ свѣта, особено въ странитѣ победителки, въпроситѣ на образованието иматъ първенствующе значение, поставени сѫ на пръвъ планъ, колко повече това трѣбва да бжде въ България, която не е въ редицата на силитѣ победителки. У насъ въпроситѣ на образованието сѫ оставени на заденъ планъ поне отъ онѣзи, които въ дадения моментъ трѣбва да вдигнатъ рѣка, за да гласуватъ или да не гласуватъ известни кредити, които се искатъ по Министерството на народното просвѣщение. Другояче не можемъ да си обяснимъ тъй лекото отношение къмъ дълго на образованието у насъ въ единъ моментъ, когато държава и народъ се огъватъ подъ една небивала досега

*) За текста на бюджетопоекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 76.

въ страната ни криза, освенъ съ едно пренебрежение отъ страна на правителството и неговото болшинство, въ чиито ръце лежи инициативата за грижи къмъ образователното дѣло.

Първиятъ въпросъ, който трѣбва да спре нашето внимание при разглеждането на бюджета за разходите по Министерството на народното просвѣщение, е въпросътъ за народното основно образование у насъ, за което въ глава II на бюджета се предвиждатъ 648.846.760 л.

Чл. 78 отъ нашата конституция повелява, че първоначалното образование у насъ е задължително и безплатно. Наистина, въ конституцията не е опредѣлено до коя възраст е тази задължителност, но ако се разгледатъ дебатитѣ въ учредителното Народно събрание въ Търново при приемането на този членъ отъ конституцията, ще се види, че първитѣ наши законодатели, които сѫ постановили въ конституцията тази задължителност на първоначалното образование у насъ, сѫ разбирали не онова, което ние сме разбирали до преди 9 години — задължително учение отъ първо до четвърто отдѣление или отъ 7 до 11-годишна възраст — а сѫ разбирали задължително образование отъ първо отдѣление до трети класъ или отъ 7 до 14-годишна възраст — това, което стана презъ 1921 г. съ закона за измѣнение и допълнение на закона за народното просвѣщение. И днесъ, когато една отъ важнитѣ задачи на съвременната държава сѫ грижитѣ за образованието, когато въ цѣла Европа и особено въ странитѣ победителки дѣлото на образованието е отъ първенствующе значение, ние, които, както казахъ, не сме въ редицата на силитѣ победители, днесъ, когато ще гласуваме бюджета за 1930/1931 финансова година, ще трѣбва съ горестъ да констатираме, че постановлението на българската конституция за задължителността на първоначалното учение у насъ, каквато и да бѣде тя, отъ 7 до 11-годишна възраст или отъ 7 до 14-годишна възраст, остава и до този моментъ единъ много хубавъ идеалъ, къмъ който ще трѣбва да се стремимъ, но който въ всѣки случай и досега, въ 1930 г., не е абсолютно, напълно приложенъ.

Че това е тъй, че наистина принципътъ на задължителното учение у насъ не е напълно осъщественъ, свидетелствуватъ много данни, безъ да се позоваваме на статистическитѣ данни, които въ много случаи сѫ неточни. Въ всѣки случай общо е убеждението, че не всички деца, подлежащи на задължително учение у насъ, могатъ да бѣдатъ побрани въ сѣществувашитѣ български училища. Причинитѣ заради туй сѫ много и най-разнообразни, една отъ първитѣ и голѣми причини, безспорно, е липсата на здрави, годни, хигиенически училищни сгради, и отъ друга страна, бедственото стопанско и икономическо положение на българския народъ и по-специално на българското село, където въ много случаи трудътъ на малкитѣ, трудътъ на децата се употребява въ селското стопанство. Нѣколко само данни, за една, две, три години, ще ни дадатъ една ясна картина за неприлагането на принципа на задължителното учение въ България.

Така, напр., презъ учебната 1926/1927 г., споредъ доклада на учебния комитетъ при Министерството на народното просвѣщение, въ първо отдѣление сѫ постѣпили 141.063 деца, а сѫ напустили презъ годината 11.085 деца; въ второ отдѣление сѫ постѣпили 83.833 деца, а сѫ напустили 4.658 деца; въ трето отдѣление сѫ постѣпили 84.106 деца, а сѫ напустили 5.723 деца; въ четвърто отдѣление сѫ постѣпили 93.690 деца, а сѫ напустили 6.336 деца; всичко записани и постѣпили въ началото на учебната 1926/1927 г. 402.692 деца, а сѫ напустили презъ течение на годината 27.802 деца; значи, останали сѫ до края на годината всичко 374.890 деца. Това е за долния курсъ на основнитѣ училища, отъ първо до четвърто отдѣление включително.

Въ прогимназиитѣ: въ първи класъ сѫ постѣпили 68.834 деца за сѣщата учебна година, а сѫ напустили 9.225 деца; въ втори класъ сѫ постѣпили 58.205 деца, а сѫ напустили 3.751 деца; въ трети класъ сѫ постѣпили 25.281 деца, а сѫ напустили 2.938 деца; или всичко въ прогимназиитѣ въ първи, втори и трети класове сѫ постѣпили 132.320 деца, а сѫ напустили презъ течение на годината 15.811 ученика, значи, останали сѫ до края на учебната година въ първи класъ 59.609, въ втори класъ 54.454, въ трети класъ 22.343.

Презъ 1926/1927 учебна година сѫ подлежали на задължително обучение всичко 645.123 деца въ първоначалнитѣ училища, плюсъ 132.320 деца въ прогимназиитѣ, или общо 777.443 деца. Отъ тѣхъ не сѫ постѣпили въ училището, не сѫ видѣли вратата на училищната сграда 109.111 деца, значи, близо 1/7, безъ да се иматъ предъ видъ децата,

които сѫ напустили училището презъ течение на годината и които въ долния курсъ, въ първоначалнитѣ училища сѫ 27.802, а въ прогимназиитѣ — 15.811.

Както се вижда отъ официалнитѣ данни, публикувани въ доклада на учебния комитетъ за учебната 1926/1927 г., има една армия отъ 100 хиляди български деца, които не сѫ видѣли вратитѣ на училищата, и друга една армия отъ 50 хиляди деца, които сѫ напустили българскитѣ училища, за да се явятъ въ помощъ на българското народно стопанство.

Докладчикъ И. Лѣкарски д. сг): Презъ последнитѣ учебни години тѣ сѫ намалѣли чувствително.

С. Омарчевски (з. в): За учебната 1929/1930 г. подлежащи на задължително учение въ градоветѣ имаме: момчета 64.084, момичета 57.960, или всичко 122.044; въ селата: момчета 302.196, момичета 279.542 или всичко 581.738. Всичко въ градоветѣ и въ селата подлежащи на задължително учение деца имаме: момчета 366.280, момичета 337.502, или всичко подлежащи на задължително учение деца въ градоветѣ и въ селата за 1929/1930 г. имаме 703.782.

Постѣпили въ народнитѣ основни училища въ градоветѣ: момчета 53.752, момичета 48.182, или всичко 101.934; въ селата: момчета 248.137, момичета 221.676, или всичко 469.813. Всичко въ градоветѣ и селата постѣпили въ народнитѣ основни училища: момчета 301.889, момичета 269.858, или всичко 571.747.

Постѣпили въ частнитѣ основни училища: момчета 32.503, момичета 26.999, или всичко 59.502.

Значи, презъ учебната 1929/1930 г., до 15 септември миналата година, сѫ постѣпили 631.249 ученици при подлежащи на задължително учение презъ сѣщата година 703.782 ученици. Въ числото 571.747 постѣпили въ народнитѣ основни училища ученици, естествено е, не влизатъ ония ученици, които презъ течението на учебната 1929/1930 г., отъ 15 септември до 15 май, сѫ напустили или ще напуснатъ училището.

Виждаме, безъ да ви чета цифри отъ преди нѣколко години, че отъ подлежащитѣ на задължително учение деца около 100—100 и нѣколко хилядна грамадна армия отъ деца на български граждани — не вкусятъ отъ плодетѣ на просвѣщението, на тѣхъ сѫ чужди тѣзи плодове и въ утрешния день ще останатъ, така да се каже, съ слѣпи очи.

Казахъ въ началото, ще подчертая и сега, че цифритѣ, сѫ които оперира Министерството на народното просвѣщение и Дирекцията на статистиката, не отговарятъ на абсолютно вѣрнитѣ и точнитѣ, поради обстоятелството, че има известни общини, каквато е напр. Софийската община, които нѣматъ точни и строго установени списъци на подлежащитѣ на задължително учение деца, които списъци, както повелява законътъ за народното просвѣщение, както повелява правилникътъ за уредбата на учебното дѣло, на 20 мартъ ежегодно трѣбва да бѣдатъ връжени на училищнитѣ настоятелства, за да могатъ последнитѣ чрезъ своитѣ органи, учителитѣ, да способствуватъ за прибирането въ училищата на всички деца, които подлежат на задължително учение. Отъ докладитѣ на учебния комитетъ ще видите — това ще ви потвърдятъ и г. Мушановъ, и г. Негенцовъ и др. — че Софийското училищно настоятелство не веднѣжъ е констатирало, че за него подлежащи на задължително учение деца сѫ оиѣзи, които действително постѣпватъ въ столичнитѣ основни училища. Столичното училищно настоятелство не разполага съ абсолютно вѣрни, съ абсолютно точни списъци на всички деца отъ 7 до 14 годишна възраст, които подлежат на задължително учение. Ако принципътъ за задължителното учение въ България има валидность, има значение за кмета въ с. Горублене, въ с. Слатина или въ с. Княжево, изглежда, че той принципъ нѣма сила и значение за Софийската градска община. Какъ може другояче да се обясни обстоятелството, че София, сърцето, столицата на България и досега още нѣма точни и ясни списъци на всички деца, които подлежат на задължително учение?

Днешното правителство, което има точни списъци на всички ония граждани, които минаватъ въ рубриката, единъ видъ, врагове на държавата, които минаватъ като непатриоти, като предатели — визиратъ се главно членоветѣ на Българския земеделски народенъ съюзъ и на Работническата партия; днешното българско правителство, което има точни списъци и знае передвижването на всѣки единъ отъ тѣхъ нареченитѣ неlegalни елементи — разбирай главно членоветѣ на Земеделския съюзъ и на Работническата партия; днешното българско правителство не намѣри възможностъ да състави списъци на децата отъ

столицата, които подлежат на задължително учение, за да се знае колко деца посещават и колко не посещават училище.

Министър Н. Найденов: Има такива списъци, г. Омарчевски.

С. Омарчевски (з. в): Нѐма, г. министър Найденов! Позвовете ми да зная повече отъ Васъ. Г. Мушановъ е тукъ и той ще Ви каже, че нѐма списъци. И г. Негенцовъ ще потвърди същото.

Софийската община елиминира дори яснитѣ постановления на закона за народната просвѣта и заставя Софийското училищно настоятелство по негова делегация да съставя списъци на подлежащитѣ на задължително учение деца. И ако отъ отпечатанитѣ статистически сведения се вижда, че годишно за последнитѣ две години вънъ отъ училищнитѣ сгради остава една армия отъ 100 хиляди деца, не е ли това отъ естество да стрестне всички насъ, и особено васъ, г-да отъ Демократическия съговоръ, които претендирате да сте една демократична партия, която се стреми да раздаде плодетѣ на просвѣщенieto на всички български подданици? Нима вие можете да бждете нѐми, слѣпи и безучастни зрители предъ тия крещещи факти, единъ отъ които е този, че днесъ, 50 години следъ освобождението на България, следъ като тя води две войни за обединението на българското племе, следъ като води борба за извоюване правдини и свободи на нашитѣ братя отатъкъ Рила, у насъ се търпи положението, годишно 100 хиляди български деца да сѣ вънъ отъ сградитѣ на българскитѣ училища?

Българската държава намѣри въ миналото срѣдства за задоволяване на много нужди, но не можа да намѣри срѣдства, за да създаде условията, предпоставкитѣ, които правятъ възможно приложението на принципа за задължителното учение. Тя не построи достатъчно пригодни училищни сгради, за да бждатъ прибрани въ тѣхъ децата на българскитѣ граждани.

Какво е положението на училищнитѣ сгради презъ учебната 1927/1928 г.? Даннитѣ за това намираме въ доклада на учебния комитетъ при Министерството на народното просвѣщение. На стр. 116 отъ този докладъ се говори следното за годнитѣ и негодни здания: (Чете) „Споредъ хигиеничността си и доколкото отговарятъ на педагогическитѣ нужди, училищнитѣ сгради се раздѣлятъ на годни и негодни.

„Като се хвърли погледъ на статистическитѣ сведения, които даватъ окръжнитѣ училищни инспектори за училищнитѣ помѣщения въ окръжитѣ имъ изобщо, прави впечатление, че съ по една стая има 1.416 училища, отъ които само 24 въ градоветѣ, съ две стаи — 1.807 училища, отъ които само 36 въ градоветѣ, или — 3.223 училища сѣ съ по една или две стаи. Отъ тѣхъ — 3.163 сѣ въ селата отъ 5.420 училища тамъ. Явно е, какви сѣ тѣзи едностайни училищни помѣщения и доколко тѣ отговарятъ на техническитѣ и педагогически искания. Голѣма частъ отъ тѣхъ сѣ негодни за училища, макаръ че и между онѣзи, които сѣ съ по 3, 4, 5 и повече стаи има голѣмо число свършено негодни здания за училищни помѣщения. Сѣмло може да се твърди, че ако има окръжи като Плевенския и Русенския, които сѣ покрити съ образцови здания — училища, то изобщо 50% отъ училищнитѣ ни помѣщения сѣ негодни, следователно, носятъ физическо израждане и на ученици, и на учители“.

Въ сѣщия докладъ на стр. 119, единъ отъ кюстендилскитѣ помощници-училищни инспектори, като говори за липсата на училищни помѣщения въ редица населени пунктове у насъ, заключава следното: (Чете)

„Не мога да не изтъкна, че народната поговорка: „Коренитѣ на учението сѣ горчиви“ се напълно и днесъ оправдава за децата въ Босилеградско. Чрезъ предвиденитѣ си три съвмѣстни учебни маршрута изъ тоя край азъ целѣхъ самъ да проуча както състоянието на училищнитѣ сгради съ тѣхната покѣщнина и пособия, така сѣщо и разстоянията, пътищата, учителитѣ, понятията и разбиранията на населението. Успѣхъ, обаче, да взема само единъ маршрутъ по независящи отъ мене причини. Презъ тоя маршрутъ азъ се убѣдихъ въ истинността на тази поговорка. Азъ посетихъ училища, гдето никога не е отивалъ окръженъ инспекторъ; не е отивалъ, защото мѣстата сѣ такива, че и съ конь не може да се пътува, а само пеша по кози пътеки. Последнитѣ минаватъ презъ урви и долове, гдето не безъ опасностъ може да се пътува и лѣте. По тѣхъ вървятъ всѣки денъ по два пъти, на разстояние отъ 3—6—7 км. деца за I и II отдѣления, лошо облѣчени и нехранени. Съ болка на душата си се убѣдихъ, че тѣзи деца сѣ мъченици на своето възпита-

ние и образование. Това положение съсипва децата физически, изнурява ги, излага ги на опасностъ и заболяване, прави ги безсилни за влиянието на училището. Съсемъ не ще е преувеличение ако кажа, че и азъ при туй положение не бихъ изпращалъ детето си тѣй да се възпитава и обучава, когато е застрашенъ животътъ му. За да пристигнатъ въ училището, учителитѣ почватъ презъ зимния сезонъ отъ 9 ч. 50 м. и свършватъ въ 4 ч. 50 м. — 5 ч. следъ обѣдъ учебнитѣ си занятия“.

Отъ една страна, значи, липсата на здрави, годни сгради, служещи за училищни помѣщения, отъ друга, липса свършено на такива — ето една отъ причинитѣ, поради които принципътъ на задължителното образование у насъ не може да бжде приложенъ.

Но колко сѣ наистина пунктоветѣ, въ които нѣма училища? Нека вземемъ сведения за това, тѣй както тѣ сѣ изнесени въ вестника на Министерството на народното просвѣщение „Училищно дѣло“, брой 17, за учебната 1928/1929 г. Презъ 1928/1929 учебна година всичко въ царството населени пунктове е имало: градове 94, села 4.278, махали и колиби 1.531 или всичко 5.903. Отъ тѣхъ съ училища: градове 94, села 3.974, махали и колиби 380, или всичко 4.448. Безъ училища: села 304, махали и колиби 1.151, или всичко 1.455. Отъ селищата безъ училища, 1.455 на брой, 304 сѣ села, а останалитѣ 1.151 сѣ махали или колиби съ по нѣколко къщи, прѣснати изъ балканскитѣ мѣста.

Отъ тая статистика за 1928/1929 г. се вижда тоже, че въ 1.455 населени пункта въ царство България липсва всѣкакъвъ храмъ, всѣкакво кандило, което да освѣтлява трудния житейски пътъ на българския селянинъ и българския гражданинъ къмъ по-висока култура у насъ.

Министър Н. Найденов: Децата отъ тия пунктове посещаватъ училищата въ съседнитѣ села.

С. Омарчевски (з. в): Това го пише Вашиятъ инспекторъ, г. министре. — Държавата за нуждитѣ на първоначалното образование иска кредити отъ 648.846.760 л. за текущата 1930/1931 финансова година. При това положение, което описахъ, може сѣмло да се твърди, че тази сума далечъ не може да отговори на нуждитѣ, които трѣбва да удовлетвори, за да може да се приложи напълно принципътъ на задължителното основно образование. Ако въ всички населени пунктове у насъ биха се построили годни и хигиенични сгради за училищни помѣщения и ако отъ друга страна се направи потрѣбното, за да бждатъ прибрани въ училищата и 100-тѣхъ хиляди деца, подлежащи на задължително обучение, но непосещаващи българскитѣ училища, кредититѣ, които се искатъ по глава I и II — за централното управление и за основнитѣ училища — далечъ не могатъ да отговорятъ на назрѣлитѣ нужди и потрѣбности. При това положение може да се каже, че принципътъ, легналъ въ основния законъ, чл. 78 отъ конституцията, за задължителното образование на децата отъ 7 до 14 годишна възраст, нѣма да бжде напълно приложенъ. Ако България наистина може да се гордѣе, че тя стои по-горе по отношение на грамотността въ сравнение съ Гърция, Сърбия, Турция и Ромъния; ако ние можемъ да се гордѣемъ, че въ първоначалнитѣ училища, че въ срѣднитѣ училища и въ висшитѣ училища имаме едно по-голѣмо посѣщение на учаци се въ сравнение съ почти всички страни на Балканския-полуостровъ; ако можемъ да се гордѣемъ съ туй, че България въ таблицата за грамотността въ Европа стои на 11 стѣпало; че инакъ много по-културни нагледъ държави стоятъ по-назадъ отъ насъ въ туй отношение, то когато говоримъ за българската действителностъ, когато разглеждаме разходитѣ по Министерството на народното просвѣщение, които целятъ да дадатъ плодетѣ на българската просвѣта, на българската култура на всички български граждани безъ изключение, ние ще трѣбва да признаемъ, че кредититѣ, които се искатъ по глава I и II отъ този бюджетъ, далечъ не могатъ да отговорятъ на назрѣлитѣ нужди и потрѣбности за персоналъ и за вещевени разходи, като не говоримъ за ония срѣдства, които сѣ нужди за постройка на годни и хигиенични здания, въ които да се прибератъ всички български деца, които подлежатъ на задължително учение, безъ разлика на тѣхната народностъ.

Друга една причина за непълното приложение на принципа за задължителното учение у насъ е слабата грижа, слабиятъ контролъ, който съвременната българска държава полска въобще отъ нѣколко години върху тѣй нареченитѣ инородни и иновѣрни училища у насъ. Трѣбва да се констатира отъ трибуната на Народното събрание,

че България е единствената страна, въ която тъй наречените малцинства се ползват с една голяма свобода — обстоятелство, което признават бележити педагози и училищни деятели, които сж посещавали нашата страна и които сж имали възможност да проучат развоя на българското учебно дѣло — и че въ страни с много по-висока култура, с много по-голям културен напредък и исторически развой не се дават такива свободи и такива правдини на малцинствата. Нѣма нужда да ходим много далече; достатъчно е да се озърнем около нас, за да видим с какви правдини се ползват голѣмитѣ компактни маси отъ наши сънародници въ Добруджа, Тракия и Македония. Достатъчно е да се види онова голѣмо число отъ български училища въ Македония, останала днесъ подъ игото на сѣрби, гдето се отнематъ най-елементарните свободи, дори свободата да се говори и пише на български езикъ, свобода, която повече е била давана въ времето на Абдул Хамидъ. И ако действително у нашитѣ съседи просвѣтата на голѣмитѣ компактни маси българи, които сж най-живиятъ, най-будниятъ елементъ въ тѣзи страни, смущава спокойствието и щастието на тия страни отъ държавно гледище, трѣбва да се констатира, че България, която не е въ реда на силитѣ-победителки, която бѣше сразена отъ войнитѣ, дава една широка свобода на всички иновѣрни малцинства; въ туй отношение свободата, с която тѣ се ползватъ, се е обърнала на свободия. И отъ нѣколко години слабиятъ, да не кажа съвършено никакъвъ, контролъ надъ иновѣрнитѣ училища изправя държавната властъ предъ голѣми опасности. Че наистина това е така, се вижда отъ обстоятелството — не желая да обвинявамъ когото и да било — че държавната властъ е зарѣзала въ невѣроятна голѣма степенъ тъй нареченитѣ инородни училища — училищата на турци, евреи и други малцинства. Чрезъ ония области, които се даваха въ миналото — напр., сѣ закона отъ 1921 г. се предвиждаше инспекторатъ за турскитѣ, мохамеданскитѣ училища — се целѣше чрезъ ръководство отъ централната властъ да се подложи на една ревизия, на единъ контролъ работата въ инороднитѣ училища. Чрезъ учреденитѣ презъ 1920, 1921, 1922 и 1923 години редица курсове, конференции, тогавашното правителство целѣше освежаване познанията и даване на познания на учителитѣ въ тия училища, за да се подготви единъ кадъръ учители, които да бѣдатъ истински културни дейци въ сѣдитѣ на инороднитѣ и иновѣрни малцинства. Законътъ за народното просвѣщение отъ 1921 г. даде възможностъ и на иновѣрнитѣ малцинства въ общинитѣ, гдето тѣ сж бошинство, каквито има въ Шуменския окръгъ, каквито има въ Русенски и Хасковски окръзи и другаде, да могатъ чрезъ общинскитѣ съвети да си гарантиратъ издръжката на своитѣ училища чрезъ отдѣляне на фондови земи и други приходи, с които постепенно-постепенно да може да се откъсне цѣлата имъ издръжка отъ държавата и частнитѣ лица и да легне тя всецѣло върху тия фондове. Днесъ, въ 1930 г., контролтѣ е извършено слабъ. Нѣма да цитирамъ официалния докладъ на Министерството на народното просвѣщение, отъ който се вижда ясно, че при тия стриктни постановления на закона за народното просвѣщение относно контрола върху обучението и образованието въ тия училища, той е слабъ и съвършено не такъвъ, какъвто се изисква отъ закона. Отъ друга страна принципътъ за задължителното учение далечъ не може да бѣде приложенъ спрямо малцинствата. Голѣма частъ отъ децата на иновѣрцитѣ и инородницитѣ у насъ стоятъ извънъ училищата, а положението на ония, които сж тамъ, се характеризира ясно въ единъ отъ отчетитѣ на Министерството на народното просвѣщение, който използвамъ въ настоящия моментъ да поднеса на вашето просвѣтено внимание. Така, напр., въ този отчетъ, като се говори за тѣзи частни училища, какъ се води обучението въ тѣхъ, се казва, че въ много доклади на учебния комитетъ е констатирано, че голѣма частъ отъ учителитѣ въ училищата на нашитѣ иновѣрци и инородници не знаятъ правилно български, не знаятъ да умножаватъ и да дѣлятъ. Какви сж учителитѣ въ тия частни училища, всѣки отъ васъ нека си направи заключението. Констатирано е, отъ друга страна, че ония, които излизатъ отъ тия училища, не знаятъ правилно да пишатъ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Понѣкога се случва даже министри на народното просвѣщение да не знаятъ правилно да пишатъ, камоли ученицитѣ.

С. Омарчевски (з. в): Какво казахте? Не можахъ да Ви чуя, за да Ви отговоря.

Въ доклада на учебния комитетъ ето какво се пише относно това, какъ се води обучението въ тия училища: (Чете)

„За методъ на обучението — продължава сжщиятъ инспекторъ — „и дума не може да става. Веднага сж постѣпване въ училище на ученицитѣ се раздаватъ букваритѣ и се започва изучаването на сложната и трудна турска азбука. Съ откриване на азбуката и механическо заучване първитѣ фрази ученицитѣ се упражняватъ да четатъ въ непознатия и непонятенъ за тѣхъ коранъ, който се изучава до завършване първоначалното училище. Четенитѣ въ корана статии сж непонятни както за ученицитѣ, така сжщо и за голѣма частъ отъ учителитѣ. Всичко учено се механизира, и то безъ всѣкакво практическо приложение въ живота. Целта на учителя е да научи децата на механическо четене и писане. При тази работа на учителя не се спазватъ и най-елементарнитѣ изисквания на методиката. Тукъ се дава сухо, догматично знание, като се изнасилва детската природа и се убива въ зародишъ всѣка любознателностъ у ученицитѣ.

„Учебнитѣ предмети: отечествознание, естествознание, геометрия, рисуване и гимнастика сж застъпени доста слабо, сж изключение на онѣзи училища, гдето има назначени българи за учители. Смѣтането се преподава сухо и отвлѣчено. Изучава се само писмено смѣтане. За активностъ при обучението и дума не може да става. Хокане, мѣрмене и бой — ето срдствата за добиване знания и дисциплина.

„Български езикъ, българска история и география въ селскитѣ училища не се изучава навсѣкжде, а само тамъ, гдето има български учители.

„Дисциплината въ турскитѣ училища е своеобразна. Подъ дисциплина тамъ се разбира стоенето на ученицитѣ като заковани, безъ никакво мърдане, шумъ, гледане на страни и пр. Най-ефикасно срдство за запазване дисциплината считатъ прѣжката.

„А за истинска и разумна дисциплина, като система на въздействие върху интелекта, срдцето и волята на детето; да се положатъ основи на твърдъ характеръ и да се култивиратъ добри навици — не може и дума да става.

„Покѣщенината е крайно бедна: има села, които нѣматъ чинове, а въ нѣкои села, макаръ и да иматъ такива, не си служатъ съ тѣхъ“ и т. н.

Това сж училищата на мохамеданитѣ у насъ.

А пъкъ за другитѣ иновѣрни училища ето какво се говори въ единъ отъ докладитѣ на Министерството на народното просвѣщение: (Чете)

„И въ Пловдивъ, както и въ Бургазъ, нѣмското пълно основно училище е най-добре организирано и сж хубаво ново триетажно здание, при широкъ и чистъ дворъ, с вода въ двора; то по всичко привлича и ученици, и родители. Учителскиятъ персоналъ се състои отъ добри българи учители по предметитѣ на родната култура. Учителитѣ нѣмци сж свършили новитѣ германски педагогически академии и сж ентусиазмъ работятъ дѣлото на „Нѣмското проникване на изтокъ“. Душата на учителя е култура и образование; той е предостатъчно платенъ — единиятъ български учител получава надъ 10.000 л. месечно. И нѣмцитѣ-учители сж крайно добре платени. Естествено е: това не става само за смѣтка на такситѣ, които не сж малко — отъ 500 ученика, а и германската република, която издържа и Софийското, и Варненското нѣмски училища. И тукъ легацията е обърнала нѣмското училище въ легационно.

„Въ това училище се работи по съвременнитѣ педагогически методи и съвременнитѣ научни данни — то е смѣсено и по уредба, може да се каже, образцово. Отъ народностно и държавно-политическо гледище то е, обаче, най-опасното за народната ни целъ и за създаване у младитѣ поколения здравъ националенъ духъ. Отъ забавачницата до III класъ включително, въ голѣма частъ отъ времето си, детето слуша чуждата речъ, изразена въ пѣсень, игра, наука и разказъ, отъ енергични и предани на културата си нѣмски учители. Нашето влияние тукъ, въпрѣки че въ това училище има много добри българи учители по родния езикъ, родна география и история, не може да се прояви; то ще се парира отъ силната германска култура, предавана отъ отличнитѣ германски учители презъ по-големата частъ отъ времето на училищното имъ учене. Още повече, че практиката да се прибиратъ децата още отъ забавачницата, като бѣдещъ кадъръ на училището, е почти обща за всички училища. Въ тази именно първична детска възраст българското дете се учи въ нѣмското училище само на нѣмски. Тази чужда забавачница дава замѣстницата-майка на детето — не бъл-

гарската учителка, а незнаещата български език нѣмкин, която съ своята преданост къмъ службата си и ентузиазизирана въ работата си дава своето въ денационализиране българското въ българското малко дете.

„Въ училището има около 500 ученика, все деца на най-интелигентнитѣ, най-богатитѣ и най-издигнатитѣ обществено българи. Тукъ сж децата на училищни инспектори, на първоначални и гимназиални учители, на председателя на дружество „Отецъ Паисий“, на свещеници, на видни общественици, които по стѣгди и мегдани говорятъ все за българско, за български идеали. Край тѣхъ увлѣчени вървятъ и децата на родителитѣ-търговци, рентиери, банкери и т. н.“

Докато, отъ една страна, ние не можемъ да приберемъ всички подлежащи на задължително учение деца — поради липса на здания, поради тежката стопанска и финансова криза и поради туй, че трудътъ на децата трѣбва да бѣде използванъ въ селскитѣ стопанства — отъ друга страна, виждаме, че частнитѣ училища на специални мисии, които иматъ свои културни и други задачи, успѣватъ да привлѣкатъ голѣма частъ отъ децата на много български подданици, които по стѣгди и мегдани обичатъ да парадиратъ съ родолюбви чувства.

Тѣй, напр., добре е г. Лѣкарски, като докладчикъ, да слуша, той е интелигентенъ човѣкъ — въ София, въ края на учебната 1927/1928 г. е имало записани въ народнитѣ училища: въ забавачницитѣ 1.583 ученици съ 30 учители; въ първоначалнитѣ училища 9.298 ученици съ 261 учители; въ прогимназиитѣ 6.473 ученици съ 260 учители. Въ частнитѣ училища — нѣмски, френски, италиански — презъ сѣщата учебна година е имало записани: въ забавачницитѣ 491 ученици съ 19 учители; въ първоначалнитѣ училища 2.578 ученици съ 126 учители; въ прогимназиитѣ 1.295 ученици съ 110 учители.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Г. Омарчевски! Това го знаемъ и въ новия законопроектъ вземаме мѣрки.

С. Омарчевски (з. в): Не е важно, че Вие го знаете. Важното е, че нищо не правите, за да премахнете това зло.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Въ новия проектъ предвиждаме положения, които целятъ да уредятъ този въпросъ — да ограничимъ постѣпването на децата на български граждани въ частни училища.

С. Омарчевски (з. в): Повтарямъ, много видни наши обществени деятели, училищни инспектори и др., които иначе по стѣгди и мегдани се биятъ по гърдитѣ и говорятъ за голѣмо родолюбие, взематъ своитѣ деца отъ българскитѣ училища и ги даватъ да се учатъ на чужда култура въ частни училища.

Въ края на учебната 1928/1929 г. е имало записани въ народнитѣ училища: въ забавачницитѣ 1.593 ученици съ 30 учители; въ първоначалнитѣ училища 11.126 ученици съ 290 учители; въ прогимназиитѣ 6.096 ученици съ 253 учители. Въ частнитѣ училища презъ сѣщата учебна година е имало записани: въ забавачницитѣ 426 ученици съ 15 учители; въ първоначалнитѣ училища 2.903 ученици съ 117 учители; въ прогимназиитѣ 1.258 ученици съ 109 учители.

Въ края на учебната 1929/1930 г. е имало записани, къмъ 1 ноемврий 1929 г., въ народнитѣ училища: въ забавачницитѣ 1.505 ученици съ 34 учители; въ първоначалнитѣ училища 11.933 ученици съ 340 учители; въ прогимназиитѣ 5.908 ученици съ 226 учители. Въ частнитѣ училища презъ сѣщото време е имало записани: въ забавачницитѣ 354 ученици, а въ първоначалнитѣ училища 3.142 ученици съ общо 143 учители и учители; въ прогимназиитѣ 1.141 ученици съ 118 учители.

Както виждате, отъ година на година числото на ученицитѣ, които посещаватъ частнитѣ училища въ столицата на България, се увеличава. Въ единъ разговоръ съ директора на едно отъ столичнитѣ частни училища той ми каза, че ако управлението на това частно училище има материални срѣдства да построи въ столицата още 2 или 3 училищни сгради, то ще привлѣче голѣма частъ отъ софийскитѣ деца подъ свое влияние.

Това е за първоначалното училище.

Страшни сж цифритѣ и за срѣдното училище. Столичното училищно настоятелство не веднѣжъ се е занимавало съ този въпросъ. Не веднѣжъ инспектори, училищни настоятели и други обществени деятели сж изтъквали, че, благодарение на обстоятелството, че частнитѣ училища спекулиратъ съ това, че въ тѣхъ се преподава чуждъ езикъ — френски, нѣмски, италиански или другъ чуждъ езикъ — вратитѣ на тия частни училища се разтварятъ ши-

роко, а, за смѣтка на това, се затварятъ вратитѣ на софийскитѣ народни училища. Това е единъ голѣмъ въпросъ, който трѣбва да спре вашето просвѣтено внимание. Това е отъ една страна поради липсата, дори въ столицата на България, на годни, здрави и хигиенични училищни сгради и, отъ друга страна, поради по-добрата уредба на образованието и на възпитанието въ частнитѣ училища, пѣкъ и поради единъ предразсѣждъкъ, който царува въ известни умове, да предпочитатъ частнитѣ училища предъ народнитѣ.

В. Кознички (нац. л): Най-важното е, че децата учатъ въ частнитѣ училища чуждъ езикъ; затова е туй.

Д. Ивановъ (з. в): Български езикъ трѣбва да се преподава тамъ.

С. Омарчевски (з. в): Азъ разбирамъ, г. Кознички, това преимущество на частнитѣ училища — преподаването на чуждъ езикъ. Но азъ имамъ тукъ сведения отъ Столичната градска училищна инспекция, отъ които се вижда колко голѣмъ е успѣхътъ, който Столичното училищно настоятелство и Столичната градска училищна инспекция сж постигнали съ уреденитѣ отъ училищното настоятелство курсове по нѣмски, френски и английски езици за деца. Въ всѣки случай дълженъ съмъ да констатирамъ, че дори въ столицата на България много наши обществени деятели, учители и други предпочитатъ да пращатъ своитѣ деца въ частнитѣ, а не въ българскитѣ училища, и това не имъ прѣчи по стѣгди и мегдани да парадиратъ съ своето родолюбие!

Д. Ивановъ (з. в): Това сж голѣмитѣ патриоти!

В. Кознички (нац. л): Важно е да се знае, въ Видинския край, напр., какъ е обучението.

С. Омарчевски (з. в): Щомъ е дума за първоначалнитѣ народни училища, щомъ е дума за изпълнение яснитѣ постановления на чл. 78 отъ нашата конституция и щомъ е дума за разходитѣ по глави I и II на бюджета на Министерството на народното просвѣщение, за първоначалното училище, въ което добиватъ обща грамотностъ всички български подданици, ще ви изнеса една малка статистика. Тя ще ни покаже какво е съотношението между паралелкитѣ въ градскитѣ и селски училища, за да видите пѣкъ какъ се води обучението въ първо, второ, трето и четвърто отдѣление на основното училище и въ първи, втори и трети класъ на прогимназиитѣ въ градоветѣ и селата и въ тѣй нареченитѣ слѣти отдѣления, които сж една опасностъ за образованието въ днешния моментъ, който преживѣваме.

На стр. 53 отъ сѣщия законъ се казва, че съотношението между паралелкитѣ съ по едно отдѣление и паралелкитѣ съ по две и повече отдѣления е: отъ всички паралелки 13.306 — 67% сж съ чисти отдѣления, всѣко едно отдѣление за себе си, а 33% сж съ слѣти отдѣления. Паралелки съ две и повече отдѣления сж 4.335, отъ които 37 сж въ градоветѣ, а 4.298 сж въ селата.

Отъ сведенията въ таблицата за броя на паралелкитѣ виждаме, че 32 градски и 3.562 селски учители обучаватъ паралелки съ две отдѣления; единъ градски и 227 селски учители обучаватъ въ една паралелка три отдѣления и 4 градски и 509 селски учители обучаватъ въ една паралелка по 4 отдѣления, или всичко 37 градски и 4.298 селски учители обучаватъ слѣти отдѣления.

Г. г. народни представители! Има ли нужда да ви изтъквамъ качеството и количеството на работата на учителитѣ въ основнитѣ училища, които водятъ обучението въ слѣти отдѣления, дали качеството и количеството на работата на такива учители, които тази година водятъ три отдѣления, а догодина ще смѣнятъ мѣстото си и т. н., се равнява на качеството и количеството на работата на онѣзи учители, които водятъ чисти отдѣления, които обучаватъ децата въ първо отдѣление, следъ туй сѣщитѣ деца въ второ отдѣление, въ трето отдѣление, въ четвърто отдѣление и т. н.?

Отъ всички тѣзи сведения, които азъ имамъ възможностъ нажѣсо да ви изнеса, става очевидно, че макаръ и по грамотностъ да стоимъ на по-високо стѣпало, макаръ и по отношение на образованието да превъзхождаме всички държави на Балканския полуостровъ, обаче, общо взето, принципътъ на задължителното обучение у насъ остава неизпълненъ. Кредититѣ, които се искатъ съ този параграфъ, далечъ не могатъ да отговорятъ на нуждитѣ, на потребноститѣ на времето, за да можемъ наистина съ спокойна съвѣсть, като народни представители, да кажемъ, че

сме изпълнили своя дълг като такива, като сме създали всички ресурси на правителството, за да може то да даде плът и кръв на принципа на задължителното обучение.

Съ бюджета на Министерството на народно просвещение се полагат доста грижи за 14-тѣ мъжки гимназии, за 12-тѣ девически гимназии, за 10-тѣ смѣсени гимназии и за 9-тѣ педагогически училища. Правителството, чрез малкитѣ сѣдства, които му дава бюджетът на българската държава въобще, се мъчи да създаде известни условия, за да гарантира развоа на сѣднитѣ училища у насъ, както го разбира държавната власт, като взема под своята защита, подъ своето покровителство 14-тѣ мъжки гимназии, 12-тѣ девически гимназии, 10-тѣ смѣсени гимназии и 9-тѣ педагогически училища. За другитѣ сѣдни учебни заведения въ страната, непълнитѣ, на брой 52, за тѣ нареченитѣ реалки, по старата терминология, 6-класни училища, не се споменава нито дума въ бюджета на държавата за 1930/1931 година.

Председателствуващ В. Димчевъ: Моля, завършете.

К. Кънчевъ (д. сг): Цѣль частъ говорите, г. Омарчевски.

С. Омарчевски (з. в): Азъ сега почнахъ.

К. Кънчевъ (д. сг): А, сега почнахъ! Занимавашъ се само съ четене на книги и съ цитати. Това е твоята речъ.

Д. Нейковъ (с. д): (Седейки на банка въ болшинството) Карай, карай, отъ болшинството искатъ да те слушатъ!

С. Омарчевски (з. в): Държавната власт, въ лицето на Министерството на народното просвещение, не можа да намѣри възможностъ да прояви грижитѣ си спрямо тѣзи 52 сѣдни училища у насъ, повечето отъ които се намиратъ въ малки земеделѣски центрове, голѣми села и малки градчета предимно съ земеделско население. За тѣхъ не се говори никогато, тѣ сѣ оставени само на грижитѣ на общинитѣ, на окръжията или на грижитѣ на самитѣ ученици, които сѣ задължени да плащатъ една висока и непоносима за тѣхъ такса за тѣхното образование. И чудно е, че г. Влайковъ, който се числи въ редоветѣ на Демократическия сговоръ, като председател на парламентарната комисия по Министерството на народното просвещение, единъ отъ голѣмитѣ борци за демокрация, който въ първата извъредна сесия на XI-то Народно събрание, на 5 май 1901 г. е спорѣлъ съ покойния Петко Каравеловъ, който искалъ да въведе училищна такса, а радикалдемократътъ г. Влайковъ е искалъ да не се въвежда, сѣщиятъ този г. Влайковъ днесъ, на 1930 г., като председател на парламентарната комисия при Министерството на народното просвещение, когато се разисква бюджетът на Министерството на народното просвещение, не можа да намѣри въ себе си доблестъ и куражъ да поиска една по-голѣма грижа, едно по-голѣмо старание отъ страна на държавната власт за създаване наистина на условия и възможности, за да могатъ да вирѣятъ тѣзи 52 непълни сѣдни училища въ България.

Въ 1901 г. покойниятъ Петко Каравеловъ, въ качеството си на министър-председател и управляващъ Министерството на народното просвещение, е внесълъ единъ законопроектъ, на който докладчикъ е билъ г. Влайковъ, съ който се предвижда за долнитѣ класове на гимназията да се плаща 15 л. училищна такса, за горнитѣ класове — 30 л., а за висшитѣ училища — 60 л. По тогавашенъ курсъ, правете смѣтка тѣзи пари какво правятъ днесъ. Г. Влайковъ се е противопоставилъ на това и е казалъ, че, напротивъ, не трѣбва да се плащатъ никакви такси, че демокрацията изисква обучението да бѣде достъпно за цѣлия народъ. И, наистина, на стр. 25 отъ устава на Радикалдемократическата партия, приетъ въ учредителния ѝ конгресъ, се казва: (Чете) „б) Ученицитѣ отъ всички видове сѣдни училища да не плащатъ никекви училищни такси“; — това е точка 6 отъ § 57 — „д) съ нарастването на образователнитѣ нужди на населението, да се увеличава и числото на сѣднитѣ училища, като се разпредѣлятъ тѣ въ повече центрове така, щото да бѣдатъ достъпни за децата на колкото е възможно повече граждани, а заедно съ туй да се избѣгне и натрупването на повече ученици въ едно училище“. Тѣй ли е сега, г. Влайковъ? Тѣй ли е, почитаеми г-да отъ Демократическия сговоръ, които презъ 1923 г. вземахте програмата на Радикалдемократическата партия въ България, като програма на Демократическия сговоръ, а днесъ сте зарѣзали 52 сѣдни училища у насъ, оставили сте ги безъ всѣкакви грижи, оставили сте ги да тежатъ изцѣло на плещитѣ на българскитѣ граждани? Защо дѣлите българскитѣ граждани, като покровителствувате, фаворизирате тѣзи, които живѣятъ въ градоветѣ, като имъ давате

държавни сѣдни училища, класически и реални, а оставяте безъ грижи ония, които живѣятъ въ голѣмитѣ земеделѣски центрове или въ малкитѣ градчета? И вие не сте на едно мнение по този въпросъ дори въ вашитѣ собствени сѣди. Вие не можете да се противопоставите на онзи силенъ стремежъ долу въ нашия народъ, който иска да пази своитѣ сѣдни училища като зеницата на своето око, защото въ миналото и сега, и всѣкога той ги е ценилъ повече отъ всичко; вие, казвамъ, не можете да се противопоставите на този неговъ стремежъ, колкото и да пишете, чрезъ ваши дописници, въ вашитѣ органи, че трѣбва една веща рѣка да отреже този „апендиситъ“ въ дѣлото на образованието — непълнитѣ сѣдни училища. Вие нѣмате тая смѣлостъ. Щомъ нѣмате тая смѣлостъ да отрежете тоя „апендиситъ“ въ дѣлото на образованието — непълнитѣ сѣдни училища — тогава вие не можете да ги лишите отъ защита, отъ покровителство чрезъ сѣдствата на българската държава; както покровителствувате сѣдното образование въ нѣкои градове, така трѣбва да покровителствувате и тѣхъ. Вие, обаче, не сте единодушни; у васъ липсва хармония.

Дисхармонията въ цѣлата образователна политика на Демократическия сговоръ е нѣщо характерно. Азъ и другъ пътъ съмъ ималъ възможностъ да ви говоря по това. Ще ми позволите съ две думи да илюстрирамъ тая си мисълъ. Имаме три действащи закони: имаме законъ по Министерството на народното просвещение; имаме законъ за земеделѣското образование; имаме законъ за търговско-промишленото образование. Ние даваме грамадни сѣдства ежегодно. Отъ 1925—1926 г. за поддържането на сѣдни специални и низши практически земеделѣски училища по Министерството на земеделѣското държавата е отпускала годишно между 75 и 85 милиона лева. Ако погледнете цѣлитѣ, които поставя законътъ за земеделѣското образование, и цѣлитѣ, които поставя законътъ за народното просвещение въобще и законътъ за търговско-промишленото образование, вие ще видите, че всѣко едно министерство, въ периода отъ 7 години, е действувало на своя глава, безъ да има предъ видъ нуждитѣ на едното или на другото ведомство. И какъ Народното събрание може да остане безучастно, когато снощи, напр., то гласува за търговското и промишленото образование една доста голѣма сума, 45.000.000 л. — по глава III, търговско и промишлено образование — за веществени разходи и за личенъ съставъ, и когато по бюджета за 1929/1930 г. сѣ действително изразходвани 43.709.570 л.? Отъ друга страна искате за земеделѣското образование близо 85 милиона лева по проекта на г. министъръ Христовъ, врѣченъ ни като бюджетопроектъ на Министерството на земеделѣското. Отъ трета страна, г. Славейко Василевъ, министър на благоустройството, който за единственото подъ негово ведомство техническо училище е изразходвалъ 5.625.200 л. презъ 1929/1930 г., 5.722.200 л. презъ 1928/1929 г., днесъ ни иска 7.000.000 л. Г. Рашко Маджаровъ въ бюджета на Министерството на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ ни иска за телеграфо-почтенско училище за 1929/1930 г. 12.124.820 л., а за 1928/1929 г. сѣ били разходвани 12.435.819 л.; за желѣзнопътното училище сѣ били разходвани 13.418.000 л. презъ 1929/1930 г., а колко иска сега, не ни е известно, понеже бюджетопроектътъ му още не е внесенъ. Ако вземемъ да съберемъ разходитѣ, които се даватъ за образование въобще — за общо и специално образование — по бюджета на Министерството на народното просвещение, по този на Министерството на благоустройството, по този на Министерството на търговията, промишлеността и труда, и по този на Министерството на земеделѣското и държавнитѣ имоти, ще видимъ, че цифрата далечъ надминава 1.200.000.000 л. Но има ли една хармония, има ли единъ планъ, който да се следва отъ днешното правителство? Такъвъ планъ азъ не виждамъ. Достатъчно е да се отворятъ законътъ за народното просвещение, законътъ за търговското и промишленото образование и законътъ за земеделѣското образование, за да се види, че всикитѣ разчитатъ да вербуватъ своитѣ адепти отъ онѣзи, които свършватъ трети класъ, за да ги взематъ отъ една страна търговскитѣ камари, отъ друга страна Министерството на търговията, промишлеността и труда, или Министерството на земеделѣското и държавнитѣ имоти, или Министерството на народното просвещение. Три различни закони! Докато у едно правителство, каквото е днешното, липсва една хармония, единъ планъ на цѣлата наша стопанска и икономическа дейностъ, докато нѣма тая хармония, не може да се разчита на голѣми успѣхи на общото образование по Министерството на народното просвещение, на специалното образование по Министерството на земеделѣското и държавнитѣ имоти, или на това по Министерството на търговията,

промишлеността и труда, или на онова по Министерството на благоустройството. Тръбва единъ планъ, тръбва една хармония, тръбва едно единство, и чакъ тогазъ, когато имаме единъ всестранно обработенъ стопански планъ, който да бѣде следванъ въ течение на години, само тогава може да се разчита, че училищата сами отъ себе си ще могатъ да допринесатъ до известна мѣра за развоѣ на нашитѣ занаяти, на нашата търговия, на нашата индустрия, на нашето земледѣлие, на нашата промишленостъ.

Когато говоримъ по бюджетопроекта на Министерството на народното просвѣщение, ние не можемъ да елиминираме думата на училището — учителя. Азъ нѣмамъ време — председателътъ ми напомни, че тръбва да свърша, и азъ ще свърша — да говоря за нашия учител. Но, свършвайки, азъ ще подчертая едно, че си запазвамъ правото по всѣки отдѣленъ параграфъ да взема думата и да развия гледището на групата, къмъ която се числя. Обаче тукъ, при разискванията по § 1, който се отнася до основнитѣ народни училища, ще кажа, че отъ цифровитѣ данни, съ които разполагамъ и които вие знаете, се ясно вижда, че полицейскиятъ стражаръ въ България е много по-добре поставенъ, отколкото първоначалниятъ учител, че първоначалниятъ учител у насъ е най-онеправдания държавенъ служител. Когато ние възлагаме такива голѣми надежди на учителя, когато крепимъ такива голѣми упования на него, когато ние сме заети въ ежедневиетъ си грижи и разчитаме преди всичко на училището, когато при всѣка криза, когато при всѣка катастрофа преди всичко се обръщаме къмъ училището, къмъ неговата душа, учителътъ — и него държимъ отговоренъ за всички нещастия, които сѣ ни сполѣтѣли, ние даже въ 1930 г. не можемъ да намѣримъ възможностъ, не можемъ да намѣримъ срѣдства, да му гарантираме оня минимумъ отъ условия, да му дадемъ оня минимумъ отъ срѣдства, за да бѣде той наистина единъ двигателъ на културата и цивилизацията на българската държава. Ние говоримъ много за интелигенция, ние говоримъ много за обучението и възпитанието на масата, но кой отъ насъ може да се похвали, че е изпълнилъ повече дѣлга си спрямо българския народъ, отколкото основниятъ учител? На него ние възлагаме маса обществени функции, отъ него ние искаме да бѣде и въ хигиенически съвети, да участвува и въ преброяването на населението, да участвува като членъ на училищни настоятелства, да бѣде въ кооперации, да бѣде въ вечерното, въ недѣлното училище, въ зимното училище, да държи сказки, да се грижи за нашата хигиена, за нашето благоустройство, и въ края на краищата не му даваме срѣдства, за да го направимъ единъ свободенъ служител.

С. Савовъ (д. сг): Сега сме при второто четене на бюджета, г. Омарчевски. Единъ бившъ министъръ на народната просвѣта трѣбва да знае това.

К. Кънчевъ (д. сг): Второ четене е туй, г. Омарчевски. Изтече ви времето — повече отъ единъ часъ говорите.

С. Омарчевски (з. в): Чакайте, оставете ме да се изкажа; иначе ще говоря по всѣки параграфъ и ще ви отекча повече.

Ние не можемъ отъ отдѣлнитѣ грѣшки на едни или други учители да вадимъ общо заключение за нашия учител. Нашиятъ учител живѣе съ масата, живѣе съ народа и предъ неговото дѣло всички трѣбва да свалятъ шапка. Голѣмата частъ отъ българската интелигенция — голѣмата частъ, подчертавамъ туй — която претендира да бѣде ръководителъ на българския народъ, да бѣде каймака отъ него, я нѣма въ днешния моментъ, когато народътъ изнемогва отъ една тежка стопанска криза, тя е слѣпа и безучастна зрителица къмъ всичко онова, отъ което страда и изнемогва народътъ. Само народната интелигенция, народниятъ учител, който живѣе близо до българското село, до българския гражданинъ, работникъ и селянинъ, само той заслужава почитъ, уважение и поклонъ. Единъ отъ културнитѣ дейтели, на когото ние възлагаме надежди за създаването на активни български граждани, е българскиятъ учител. На него ние ще трѣбва да създадемъ условия повече, отколкото на единъ стражаръ. Има полицейски младши стражари, на които основната заплата по бюджета на Министерството на вътрешнитѣ работи започва отъ 1.400—2.400 л., безъ добавъчнитѣ възнаграждения; има полицейски старши стражари и полицейски агенти, основната заплата на които започва отъ 2.400—3.000 л., безъ каквито и да е добавъчни възнаграждения. Не искамъ да кажа, че заплатитѣ на стражаритѣ, че заплатитѣ на младшитѣ и старши полицейски стражари сѣ голѣми, но изтъквамъ това, което пазителитѣ на реда и тишината въ България получаватъ, за да го съпоставя съ онова, което получава основниятъ учител, за да подчертая и констатирамъ,

че учителътъ у насъ е най-зле поставенъ въ сравнение съ всички други държавни служители. А на тоя учител ние възлагаме голѣми надежди и крепимъ голѣми упования.

Но, г. г. народни представители, днешното правителство бърза — азъ не зная, защо е това бързане, защо е този карьеръ — въ навечерието на Великденскитѣ празници, въ единъ день, въ 5—6 часа, да претупа бюджетопроекта за разходитѣ по Министерството на народното просвѣщение. Тръбваше отъ вашата срѣда (Сочи сговориститѣ), г. г. народни представители, да излѣзе инициативата, ако г. министърътъ, който има учебенъ съветъ, не желае да го свика ето вече три години, да се избере една парламентарна комисия, въ която да влѣзатъ представители на всички политически течения, да влѣзатъ видни наши финансисты, икономисти и пр., общественици, които да изработи единъ планъ за нашето учебно дѣло. Г. министърътъ на народното просвѣщение отъ три години насамъ все внася този пресловутъ законъ за отмиряване избираемостъ на главния учител и на директоритѣ. Той не може да прибѣгне до сериозни реформи въ учебното дѣло, защото въ вашата срѣда (Сочи болшинството), въ вашитѣ редове нѣма единодушие; защото въ вашитѣ редове има една партия, която се казва Народна партия, която е грѣбнатъ на Демократическия сговоръ, на днешната властъ, и която още въ 1886 г. заяви чрезъ своя шефъ, покойниятъ Иванъ Евстати Гешовъ, който писа въ „Периодическо списание“, че когато ние имаме срѣдни учебни заведения, тогазъ 13, съ 3.802 ученици, отъ които 3.400 държавни стипендианти, опасността отъ срѣдното образование е голѣма, че това срѣдно образование създава интелигентенъ кадъръ, който ще бѣде опасенъ. Народната партия отъ 1886 г. до 1930 г. остава вѣрна на себе си. Г. Найденовъ, министъръ на народното просвѣщение, радикалъ, иначе добъръ човѣкъ, почтенъ, какво може да направи, когато много сѣ хетерогеннитѣ, разнороднитѣ елементи, които съставятъ правителството на г. министъръ-председателя Ляпчевъ? Липсва хармония, липсва разбирателство между васъ самитѣ, г-да, вие не сте единодушни по въпроса за народната просвѣта и затуй бързате да претупате бюджетопроекта за разходитѣ по Министерството на народното просвѣщение за 1930/1931 г.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. Омарчевски! Фактътъ, че Вие говорите вече часъ и половина, мимо правилника, показва, че ние не бързаме.

С. Омарчевски (з. в): Вие бързате, вие искате въ половинъ-единъ часъ да направимъ нашитѣ констатации, да посочимъ реформитѣ. Липсва ни тая възможностъ. Въ единъ часъ не можемъ да направимъ това.

К. Кънчевъ (д. сг): Вие, г. Омарчевски, употребявате времето си само да четете, а не да говорите по бюджетопроекта.

С. Омарчевски (з. в): Вие сте много младъ и зеленъ, за да ми правите бележка и за да ме разберете. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

К. Кънчевъ (д. сг): Вие винаги злоупотребявате съ времето си. Така сте научени.

Н. Пждаревъ (д. сг): Зелениятъ ще узрѣе, но съ прѣрѣлниятъ какво ще стане?

С. Омарчевски (з. в): Г. г. народни представители! Вие се плашите, че имаме срѣдни пълни училища, като забравяте, че въ Германия, кждето иматъ 46 вида срѣдни учебни заведения, хората не смѣтатъ, че това представлява опасностъ за самата Германия. Вие се плашите, че имаме 10 смѣсени гимназии, че имаме 9 педагогически училища, че имаме 14 мъжки гимназии, че имаме 12 девически гимназии. Това не е страшно. Но вие нѣмате грижата за срѣдното образование, което е истинско образование, защото то служи да даде една обща култура на своитѣ питомци, безъ която е невъзможна и специалната култура.

Вие искате сега въ единъ часъ да се изкажемъ по просвѣтната политика на България, ...

К. Кънчевъ (д. сг): Два часа говорите.

С. Омарчевски (з. в): ... да посочимъ необходимитѣ реформи въ нашето образователно дѣло. Това е невъзможно. Моето убеждение е, че вашитѣ реформи ще останатъ да ги довършватъ онѣзи, които ще дойдатъ утре следъ васъ. Вие не сте въ състояние да внесете една ре-

форма въ областта на народната просвета, заради туй, защото вие сте скъпи там, дето не трябва да бъдете скъпи. Вие не можете да се решите да предприемете по-сериозни мърки поради обстоятелството, че въ вашитъ собствени срѣди има различни мнения, различни разбирания относно образованието. Противоречието е още по-очевидно, когато се направи сравнение между онова, което сте твърдили въ миналото, онова, което е програмата на вашата партия, Демократическия сговор, и вашата дейност.

Ние ще гласуваме бюджетопоекта съ вѣрата, че въ утрешния день нѣма да бъде това, което е днесъ (Ръжкоплѣскания отъ земеделците)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Досю Негенцовъ.

Д. Негенцовъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Преди всичко моля да бъда извиненъ, защото съмъ длъженъ да сподѣля онова чувство на горчивина, което изпитвамъ поради тази бързина въ разглеждането изобщо на нашитѣ бюджетопоекти, които представляватъ, по моему разбиране, единъ важенъ държавенъ актъ. Дълга също така да прибавя, че изпитвамъ това чувство също така и при разглеждане бюджетопоекта на Министерството на народното просвѣщение.

Азъ имамъ съзнанието и убеждението, че правилното разрешение на проблемитѣ, които поставя нашата училищна политика, до голѣма степенъ се явява решителна предпоставка за правилното разрешение на всички ония проблеми, които изнася нашиятъ общественъ, граждански, политически и стопански животъ. И ако ние се отнасяме съ всичката сериозностъ къмъ проблемитѣ на нашата училищна политика, до голѣма степенъ подпомагаме, улесняваме и разрешението на всички въпроси, които се изнасятъ отъ нашия общественъ и стопански животъ.

Г. г. народни представители! Въ тоя моментъ нѣма нѣщо по-популярно отъ издигнатия лозунгъ за икономии, за съкращение въ нашия разходенъ бюджетъ. И азъ съмъ единъ отъ ония, които сподѣлятъ мисълта, че трябва да се направятъ всички възможни усилия, за да се даде възможностъ за едно правилно, нормално развитие на нашата държава; че трябва да се намалятъ нашитѣ разходи, за да може правилно и нормално да се приключватъ нашитѣ бюджетни упражнения. Обаче азъ дължа веднага да прибавя, че има области, гдето действително трябва да се правятъ икономии, но има и области, дето не могатъ и не бива да се правятъ такива икономии; че тамъ, където необходимостта налага неизбежно, поведително известни разходи, тамъ икономитѣ не могатъ да бъдатъ оправдани. И когато става дума за правилното разрешение на всички проблеми, които нашата училищна политика поставя, мене ми се струва, че най-малко икономии трябва да се направятъ въ областта на училищното дѣло, или, ако такива икономии трябва да се направятъ и тамъ, никога и въ никакъвъ случай тѣ не трябва да засегнатъ нашето основно образование, защото то представлява основата, върху която ще се гради цѣлата култура на нашата страна, и защото то представлява оная решителна предпоставка, която ще даде всичката възможностъ за едно правилно, нормално общокултурно, духовно, стопанско, обществено, политическо и пр. развитие на нашия народъ.

Когато става дума за нашето основно образование, менъ по-малко ме интересува формалната необходимостъ, за менъ не е толкова отъ важностъ и отъ особено значение изричното предписание на конституцията, че основното образование е безплатно и задължително еднакво, е безусловно и еднакво достъпно за всички деца на българскитѣ граждани. За мене е по-важна моралната, културната страна на този въпросъ. Азъ живѣя съ убеждението, че само при едно правилно, нормално, затвърдено и засилено основно образование ние ще дадемъ възможностъ да се улеснятъ всички ония задачи, които нашиятъ общественъ и стопански животъ поставя ежедневно на общественото внимание.

Когато става дума за основното образование, впечатлението отъ внесенния бюджетопоектъ на Министерството на народното просвѣщение е, че въпросътъ за правилната постановка на основното образование не е достатъчно, да не кажа съвсемъ, правилно разрешенъ. Ако въ бюджета се предвижда едно увеличение на персонала въ общата цифра 600—700 души, при изричното положение, увеличението на персонала отъ 15 септемврий т. г. да бъде фактически само съ 200 учители, азъ се питамъ: какъ ще се разреши голѣмиятъ проблемъ, да съберете всички подлежащи на задължително обучение деца въ България, да имъ дадете възможностъ да посетятъ първоначалното и прогимназиално училище, да имъ дадете всичката възможностъ да добиятъ едно основно образование, минимума образование.

безъ което не могатъ да влѣзатъ достатъчно подготвени, достатъчно засилени, достатъчно обезпечени духовно въ общия граждански животъ?

Ако е вѣрно, че годишниятъ прирѣстъ на нашето население е 100—120 хиляди души, и ако е вѣрно, че децата, подлежащи на задължително обучение, достигатъ цифрата 60—70 хиляди, вие ще се съгласите, че едно нормално увеличение на персонала въ основнитѣ училища е минимумъ 1.000—1.500 души всѣка година. Прави ли се сега това? Предвижда се едно увеличение отъ 600—700 души, което фактически е едно увеличение само отъ около 200 души отъ 15 септемврий т. г. Какъ ще се разреши тогава голѣмиятъ въпросъ, да приберемъ всички деца, подлежащи на задължително учение, въ нашитѣ училища? Ако вземете срѣдно, споредъ закона, 40 деца на единъ учител, трябва ни 1.000—1.500 нови учители всѣка година. И ако вие не давате този персоналъ, вие ще имате една голѣма частъ отъ подлежащитѣ на задължително учение вънъ отъ училището. Отбеляза се отъ преждеговорившия, че презъ 1927 г. е имало около 90 хиляди деца, подлежащи на задължително учение, вънъ отъ училището, и около 50 хиляди деца, които сѣ напуснали преждевременно училището. И ако сега не се предвижда увеличение на учителския персоналъ, ще бъдете принудени да дадете на единъ учител не 40 деца, а 50—60—70—80 деца, което е едно пълно отрицание на едно разумно, целесобразно педагогическо и възпитателно въздействие. Нѣщо повече, това фактически би се отразило не само на учебната, просвѣтната и възпитателната дейностъ на учителя, но то ще се отрази и върху физическото развитие на това подрастващо поколение, на което предстои за въ бъдеще да носи тежката отговорностъ за съдбинитѣ на своята родина. При едно такова положение, ясно е, че голѣмиятъ проблемъ за една правилна, нормална, пълна постановка на нашето основно образование не се разрешава правилно съ внесенния бюджетопоектъ на Министерството на народното просвѣщение.

Но ако може да става известна дума за увеличение броя на учителитѣ въ първоначалнитѣ училища, за прогимназиитѣ това е изключено: тамъ ние имаме едно фактическо намаление на персонала съ около 800 души. Ако вие нѣмате едно завършено основно образование, 7-годишенъ курсъ, ако вие не дадете възможностъ на подрастващото поколение до 14-годишна възраст да посещава училището, ако не му дадете минималнитѣ познания, които се явяватъ като крайна необходимостъ, когато утре ще влѣзе въ живота, азъ питамъ: достатъчно ли сериозно сме изпълнили нашия граждански дългъ, дали ли сме всичката възможностъ на това подрастващо поколение да влѣзе утре съ пълно съзнание и достоинство въ живота, за да изпълни и по-нататкъ добросъвестно своя граждански дългъ?

Г. г. народни представители! Когато е дума за основното образование, трябва да се отбележи, че се прокарва една политика на икономии, която, по мое разбиране, въ никой случай не може да бъде оправдана. Тая политика на икономии ще се отрази твърде чувствително върху правилното разрешение на ония въпроси, които нашиятъ политически и общественъ животъ ще поставятъ на вниманието на българскитѣ общественици. И когато става дума за правилната постановка на основното образование, азъ дължа да прибавя, че ако е въпросъ за икономии, тѣ трябва най-малко тукъ да се правятъ. Ако е наложително да се правятъ икономии въ областта на училищната политика, тѣ най-малко трябва да се правятъ въ основното образование; такива икономии могатъ да се правятъ по-малко въ областта на срѣдното образование, а най-много могатъ да се направятъ въ нашия Университетъ. Азъ си спомнямъ, че миналата година въ бюджетарната комисия се повдигна въпросътъ за известни съкращения въ нашия Университетъ. Избра се специална комисия, съ председателството на която се натовари г. министърътъ на народната просвѣта, съ задача да открие всички икономии, които биха могли да се направятъ въ нашия Университетъ, за да бъде облекчен разходниятъ бюджетъ. За съжаление, тая комисия не бѣ свикана; по какви съображения — дали поради убеждението, че тая комисия е излишна, дали поради това, че се установи, че никакви съкращения не сѣ възможни въ Университета — го знамъ. Все пакъ, би могло да се каже, че ако тая комисия бѣ свикана, за да проследи внимателно къде би било възможно да се направятъ съкращения въ нашия Университетъ, общата задача на Министерството на просвѣтата ще се улесни и ние нѣмаше да имаме едно намаление въ разходитѣ съ 25—26 милиона, които фактически ще бъдатъ покрити съ извънредни бюджети. Защото, както е съставенъ бюджетътъ, моето дълбоко убеждение е, че Народното събрание ще бъде при-

нудено да гласува извънредни кредити за Министерството на народното просвещение.

Х. Мариновъ (з. в): Нѣма да бѣде това, но ще натикатъ по 80 деца въ паралелка.

Д. Негенцовъ (с. д): И да наблъскатъ повече деца въ паралелките, пакъ ще трѣбва извънреденъ бюджетъ.

Министъръ Н. Найденовъ: Нѣма такава опасностъ.

Д. Негенцовъ (с. д): Когато става дума за стабилизирането на основното образование, азъ дължа да кажа две думи върху политиката за строежъ на училищни сгради.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. Негенцовъ! Икономии не сж правени по този бюджетъ. Намалението се дължи на съкратенитѣ вещевени разходи.

Д. Негенцовъ (с. д): Г. министре! Икономии се правятъ по отношение прогимназиалното образование, а увеличението, което се дава по отношение първоначалното образование, е толкова недостатъчно, че то е равносилно на икономии, на съкращения, защото вънъ отъ училищата ще останатъ едно грамадно количество деца, и вие ще бждете принудени да ги приберете въ крайно неудобни за обучение сгради. Всичко това е фактъ. Азъ мисля, че Вие, г. министре, не трѣбва да защитавате тая теза.

Министъръ Н. Найденовъ: Преди нѣколко седмици дадохъ подробни обяснения и мисля, че се разбрахте. Тия икономии нѣма да се отразятъ на основното образование. Но развийте си сега мисълта, азъ ще Ви дамъ после обяснения.

Д. Негенцовъ (с. д): Когато става дума за основното образование, азъ дължа да изтъкна предъ васъ въпроса за нашитѣ училищни сгради. Нѣмате ли кжде да приберете децата, принудени ли сте да си служите съ училищни помѣщения, които не отговарятъ на най-елементарнитѣ педагогически и хигиенически изисквания, вие не можете да имате рационално и правилно обучение. Ако това е така, то една политика, която би улеснила по-скорошното построяване на училищни сгради, е политика, която трѣбва да се насърди. Въ това отношение се прави нѣщо по силата на закона за кооперативния строежъ на училища. Улесняватъ се, подпомагатъ се ония общини, които предприематъ да си построятъ нови училищни сгради. Но усилията, които се правятъ въ това отношение, г. г. народни представители, сж усилия недостатъчни. Въ тази насока ще трѣбва да се направи нѣщо повече. Обаче азъ ще трѣбва да отбележа, че въ бюджета се предвижда една сума само за подпомагане на бедни общини, която е недостатъчна.

Г. г. народни представители! Спирамъ нарочно вашето внимание върху основното образование. Стабилизирането на основното образование и неговото развитие до степенъ такава, че да го дадемъ на цѣлото подрастващо поколѣние, ще зависи до голѣма степенъ отъ учителя. Нито съ училищнитѣ сгради, нито съ срѣдствата, които държавата би дала за пособия и покѣтнина, би се разрешила голѣмата проблема за стабилизирането на нашето основно образование. Учителътъ е, който ще стабилизира това основно образование. Стара, багална истина е, че душата на училището е учителътъ. Но когато става дума за учителя, ние ще трѣбва да се съгласимъ въ едно, че учителътъ трѣбва да отговаря на редъ условия, споръ нѣма, че учителътъ трѣбва да бжде достатъчно издигнатъ, достатъчно интелигентенъ, защото той не е единъ обикновенъ чиновникъ, а човѣкъ на творческа дейностъ, човѣкъ, който има да оперира надъ живи обекти. надъ жива материя, за което опериране се изисква да бжде всестранно подготвенъ по своята специалностъ — методически, учебно-възпитателно, психологически, педагогически и пр. Но той трѣбва да бжде подготвенъ всестранно по всички въпроси, които живо засѣгатъ училището. Върху това споръ нѣма.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Трѣбва да прибавите: и да получава в. „Съзнание“.

Д. Негенцовъ (с. д): Безспорно, ще получава в. „Съзнание“, както може да получава в. „Демократически сговоръ“, ако го харесва.

Но, покрай неговата подготовка, една отъ предпоставките за правилна и вѣща учебно-възпитателна дейностъ е учителътъ да бжде материално стабилизиранъ и обществено-правно гарантиранъ.

Г. г. народни представители! Азъ зная и всички признаватъ — върху това нѣма споръ — че материалното положение на нашия учителъ е най-лошо. Ако бихъ ималъ време, азъ бихъ ви съобщилъ какви сж заплатитѣ на учителитѣ въ всички страни, за да ви убѣдя, че ако има учителъ, който да получава най-малка заплата, това е българскиятъ учителъ и китайскиятъ. Нѣма учителъ въ чужбина, който да получава по-малка заплата отъ българския учителъ. И нека ви призная, че г. министърътъ на народното просвещение взема инициативата да подобри поне отчасти материалното положение на нашия учителъ, като предвиждаше едно възнаграждение отъ 200 л. за първоначалния учителъ, 400 л. за прогимназиалния и 600 л. за гимназиалния. Колкото и незначително да бѣше това възнаграждение, то се посрѣщаше единодушно отъ всички като добре дошло, като възнаграждение, което, безъ да разреши голѣмия въпросъ за едно пълно, правилно и целесъобразно подобрене на материалното положение на учителя, все пакъ идѣше да допринесе нѣщо. Въ бюджета, обаче, това възнаграждение не се предвижда. Онова, което стана миналата година, като се даде на първоначалнитѣ учители отъ VIII класъ нагоре едно възнаграждение по 150 л., трѣбваше поне тая година да се даде на всички първоначални учители. Както се даде на гимназиалнитѣ учители, изслужили въ I класъ три години, 500 л. възнаграждение, трѣбваше да се даде и на основнитѣ учители едно съответно възнаграждение, което ще има значение при тѣхното пенсиониране. Нищо подобно, не става въ този бюджетъ. Азъ не зная дали министърътъ на народното просвещение ще може въ този случай да се извини съ желанието да се правятъ икономии и съ решителния отказъ на финансовия министъръ да даде кредитъ. Каквито щатъ да бждатъ извиненията въ дадения случай, щомъ това не се прави, най-малко поне трѣбваше да стане онова, което не веднѣжъ се рекламира отъ всички срѣди на нашето учителство. При туй положение, въ което се намира нашата страна, нашето учителство, за негова честъ и, прибавямъ, за негова гордостъ, не рекламира едно увеличение на заплатитѣ за смѣтка на увеличението държавния бюджетъ, за смѣтка на увеличението разходитѣ. То рекламира едно правилно, едно справедливо разпредѣление на всички възнаграждения, които се даватъ на държавнитѣ служители, възъ основа на образователенъ цензъ, на подготовка, на продължителностъ на работа, възъ основа, бихъ прибавилъ, на риска въ службата. То иска увеличението, което евентуално би се дало на възнаграждението за неговия трудъ, да не става за смѣтка на увеличението на бюджета, а да стане за смѣтка на едно правилно разпредѣление на всички възнаграждения на държавнитѣ служители, които по различни ведомства се получаватъ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. ст): Това е основателно.

Д. Негенцовъ (с. д): Това, г. г. народни представители, не става. Неговата скромностъ въ това отношение е твърде ясна и неоспорима. Но при тая скромностъ, при това ясно съзнание за изпълнение на своя дългъ, при неговото разбиране на тежкото финансово и стопанско положение, въ което нашата страна се намира, при оня голѣмъ ентузиазмъ, който изпълва неговия духъ, при неговото искрено желание да служи на страната честно и почтено, безъ ония подбуди, които преобладаватъ въ известни сфери на държавнитѣ и общински служители, пита се: какъ ние се отнасяме къмъ учителя, който несъмнено извършва една много по-голѣма, много по-полезна работа за развитието и успѣха на нашата страна, отколкото маса други държавни служители?

Наистина, азъ трѣбва да призная, че въ нѣкои общини основниятъ учителъ получава общинско възнаграждение. Това, безспорно, иде да подпомогне неговото съществуване. Азъ дължа да подчертая, че ако въ София учителитѣ не получаваха известно възнаграждение отъ общината, не зная дали би се намѣрилъ учителъ, който би могълъ да работи въ София. Но нека не се забравя, че има общини, които предвиждатъ извесни възнаграждения на своитѣ учители, обаче не ги глѣшатъ презъ бюджетното упражнение и не ги предвиждатъ като старъ дългъ въ следващия бюджетъ. Имаме случаи, като тая въ Станимака — и азъ моля г. министра да си вземе бележка — кждето предвиденото възнаграждение не се дава на всички учители, а се дава само по усмотрение на тогава или оногава, и това внася единъ смутъ въ срѣдата на учителството, дава поводъ и основание за едни твърде неприязнени отношения между колегията, които отношения безспорно се отразяватъ твърде отрицателно върху учебно-възпитателната дейностъ на учителитѣ. Малки възнаграждения учителитѣ получаватъ въ последно време — като единъ опитъ за насърчение на тѣхната деятелностъ — съ тѣй нареченитѣ на-

гради. Дълга, г. г. народни представители, да обърнат вниманието на г. министъра на народното просвещение върху тия награди. Не всекога наградите при учебно-възпитателната дейност могат да бъдат полезни. Често пъти наградите могат да дадат отрицателни резултати при възпитанието. Много от възпитателите намират, че наградите не бива да се препоръчват и да се дават. Награди, ако могат да бъдат дадени, трябва да бъдат дадени при една пълна обективност, която често пъти е липсвала. Има случаи, при които награди са били давани по препоръка, без учителите, които са наградени, да са били действително проявили обществена и учебно-възпитателна дейност вътре в училището и вън от него. Бих препоръчал Министерството на народното просвещение да бъде по-внимателно и да има пред вид, че наградите може да създадат условия, които да се отразят отрицателно на учебното дело.

На въпроса за материалното положение на нашия учител аз няма да се спра дълго, защото нямам достатъчно време.

Ще се спра на въпроса за служебния стабилитет. Този въпрос занимава нашите учители, той не е свързан от сцената. Мнозина дори мислят, че за предпочитане е по-малкото възнаграждение, отколкото липсата на служебния стабилитет, който може да постави учителя в едно твърде изключително положение. Едно време нашето учителство издигна глас против чл. 82 от закона за народното просвещение, който в последствие, при изменението на закона, стана чл. 70. Този член и днес продължава да държи в тревога голяма част от учителството. Във тази голяма келерия от 24 хиляди души все ще се намърят хора, които ще се отклонят от своите служебни и морални задължения, следователно, ще подлежат на наказание. Наказанието, обаче, трябва да бъде наложено след като се изслуша обвинението, след като му се даде всичката възможност да се защити. Една дисциплинарна комисия, независима от влиянието, което често пъти упражнява централното управление, Министерството на народното просвещение, ще трябва да решава дали един учител е виновен. Нека не се забравя, че Министерството на народното просвещение продължава да следва една политика, която под прикритието на законността и формалността макар и създава едно твърде нежелателно настроение във сръдата на нашето учителство. Дълга открито и ясно да ви кажа, г. г. народни представители: нека се стремим да затвърдим, да закрепим и да засилим гордия дух в нашето учителство. Насаждането на един дух на сервилност ще убие гордия и способен учител, и нашето учителство не ще може да изпълни своя служебен и обществен дълг. Да издигнем учителя до положение да се чувства свободен, независим, да се чувства горд, да бъде с замаха в своята учебно-възпитателна дейност — това трябва да бъде задачата не само на учителската професионална организация, но и на Министерството на народното просвещение. Това не значи, че учителът може да бъде оставен да върши всичко, каквото иска, да злоупотребява със доверието, което му се дава и да пренебрегва своята учебно-възпитателна дейност във училището и вън от него. Това е въпрос за преценка, това е въпрос за схващане, това е въпрос за възпитание, това е въпрос за една култура, която трябва да се насажда и отдолу, и отгоре; това е един въпрос, който ще трябва да се постави на ръководителите в Министерството на народното просвещение, и на непосредствения дейци във училищното дело, учителите. Има един такъв случай: донася се от заинтересовани сръди, че един учител — нека не поменавам името му, но мога да го назова — е внасял разногласие във сръдата на учителството, предизвиквал е смут, неприязнени отношения, значи дал е всичката възможност за едно компрометиране дейността на учителя във училището и обществото; прави се някакво разследване, и дисциплинарният съвет при Министерството на народното просвещение решава този учител да бъде преместен. Обаче във защита на този учител излиза цълият общински съвет, цълото училищно настоятелство, излиза цълото читалище, излиза архиерейското намѣстничество, излизат дори и родолюбиви организации като „Кубрат“ и др., излиза цълото население и най-после министерството нарежда да се направи втора анкета. Не зная как е разрешен въпросът.

Министър Н. Найденов: За Годеч ли?

Д. Негенцов (с. д): Да

Министър Г. Найденов: Втората анкета доказа тъкмо обратното на това, което казвате.

К. Пастухов (с. д): Безобразие!

Министър Н. Найденов: Г. Пастухов! Понеже употребихте силна дума, която не би трябвало да бъде свойствена на един водач на парламентарна група, аз ще ви отговоря; иначе не бих Ви отговорил.

Този учител нито го познавам, нито зная към коя партия принадлежи. Първата анкета установи, че му липсват много качества да бъде добър учител. Може да е добър политически и партиен деец, но като учител не е добър. Установи се от анкетата, че повечето от протестите са устроени от самия него, че той е авторът на всички тия прояви на симпатии към него. Пратих втора анкетна комисия, за да бъде по-добре осветлен, за да не направя грешка. Пратих един от най-добрите свои инспектори, г. Иван Попов, бивш главен секретар на Министерството на народното просвещение при г. Костуркова, и резултатът беше още по-неблагоприятен за този учител. Не съм решил въпроса, но виждате, че не сте прави, като квалифицирате поспиката на министерството по този начин. Аз очаквам по-голяма обективност от страна на г. Пастухов.

К. Пастухов (с. д): Вашата анкета е вътръп. Тая кола, на която сте се качили, ще Ви строши главата, защото сте жертва на няколко началници и водите една партизанска полигика. Вие щом слушате тия началници, които ви казват, че който е социалист, е безотечественик, Вие сте останали назад. Това е срамът, защото всички социалисти са дали несъмнени доказателства, че са за отечеството. Това, което е създадено във училищата досега, е създадено от тях и трябваше да дойдат дръгливи партизани, за да си служат с изгъркани, овехтели фрази за принадлежността на известни учители към социализма. Едно министерство не може да преследва убежденията на своите учители. Това го разберете.

Министър Н. Найденов: Никога не съм преследвал учителя за тяхните партийни убеждения; никога не съм смѣтал социалдемократите за безотечественици. И аз се чудя как можете да поддържате обратното. Моята политика е много ясна. Аз я очертах по повод питането, което ми направихте неодавна. На тази кола, на която се возя...

К. Пастухов (с. д): Ще си строшите главата.

Министър Н. Найденов: ... ще продължавам да се возя, защото смѣтам, че това е най-празилната политика, която трябва да води един министър на народното просвещение

К. Пастухов (с. д): На държавната кола ще се возите, а не на партизанската.

Министър Н. Найденов: Министерството се управлява от мене, а не от чиновници. Чиновниците следват само моите директиви. Така че ако имате нещо против политиката на министерството, обръщайте се към мене, а не към моите помощници.

Х. Стоянов (д. ср): Г. Пастухов! Министерството кого друг да прати да разследва случая? Нали ще прати някой от чиновниците там? Кой ще прави анкета? Нали някой от чиновниците?

К. Пастухов (с. д): Вас, който ми възражавате, ще Ви помоля да съберете сведения и от народни представители от болшинството, които са били във това село и са събрали сведения и които са се застъпили пред министерството. Но за министерството е важно социалист ли е или не е социалист. Щом е социалист, той е безотечественик и тия началници, радикали и други, ще го гонят.

Х. Стоянов (д. ср): Конкретния случай аз не познавам, но странно ми е, защо атакувате министъра, че си служил с чиновниците от министерството. Няма да си служи с представители на Учителския съюз я! Това е във реда на нещата. И това ли е беззаконие? Интересна логика!

К. Пастухов (с. д): Той трябва да се вози на държавната кола, а не да се води по ума на своите чиновници, които за бълхата горят юргана.

Министър Н. Найденов: Азъ отправямъ една молба къмъ г. Пастуховъ: да дойде въ министерството и да проучи заедно съ мене и двете анкети, които сж направени по този поводъ, и да видимъ дали ще реши друго яче, а не тъй, както азъ съмъ решилъ.

К. Пастуховъ (с. д): Другояче ще реша. Азъ познавамъ случая. Азъ имамъ сведения не само за този случай, но и за други такива.

Министър Н. Найденов: Азъ вѣрвамъ въ Вашата обективност, г. Пастуховъ, макаръ че Вие ми отричате такава. Заповѣдайте лично при мене да проучите анкетитъ.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ ще Ви кажа другъ случай. Неотдавна бѣхъ въ Пловдивъ. Събрали се неутралисти, повикали комунисти, и не само учители комунисти, но и „приятели“, за да направятъ обструкция на председателя на Учителския съюзъ Досю Негенцовъ, когато говори. И ще видите комунисти — и то не бивши, а настоящи — подълбулото на неутралистата да идватъ да разстройватъ учителската организация. Това е, което Вие не виждате. А Вашитъ началници сж зелени хора, не разбиратъ, не виждатъ какво става по Божата земя.

Министър Н. Найденов: Преди всичко отъ нѣколко години насамъ хора отъ Вашата срѣда си служатъ съ това обвинение, което не отговаря на действителността: че онѣзи, които сж неутралисти, онѣзи, които не сж отъ вашата партия, сж комунисти.

П. Анастасовъ (с. д): Позвовете да Ви посоча имена, г. министре. Цвѣтанъ Лаловъ, отъ гр. Бѣла-Слатина, който на 22 септемврий съ пушка въ ръка се борѣше противъ властѣта, стана после ужъ сговористъ. Назначаватъ го учителъ въ Орѣховско и правѣше сжщата тая мизерия на Негенцовъ, каквато му е правена въ Пловдивъ отъ други комунисти.

Министър Н. Найденов: Ако има тероризиране въ учителскитъ събрания, то не е отъ неутралисти спрямо другитъ, а по-скоро обратното — надъ неутралиститъ. Въ Севлиево председателятъ на събраниято изпраща инспектора. Такива случаи сж по-много, тѣхъ цитирайте.

Д. Негенцовъ (с. д): Г. г. народни представители! Тия реплики между г. министра и г. Кръстю Пастуховъ ми даватъ поводъ да спра вашето внимание върху нѣколко случая.

Министър Н. Найденов: Оставете единичнитъ случаи!

Д. Негенцовъ (с. д): Азъ дължа да подчертая, че г. министърътъ грѣши по въпроса за кадърността или некадърността на този учител, за който става дума. Той е 15-годишенъ директоръ на прогимназия, той е назначаванъ два пѣти за образцовъ учителъ, споръ за него до миналата година не е имало, а тая година имаше. Защо? Защото заинтересовани тамъ вдигнаха вражда срещу него. Въ защита на него излѣзе цѣлото село, излѣзоха всички организации. Казаха ми, че ревизия е направена. Какво е установила ревизията? Ревизията е установила, че когато ревизорътъ отишелъ, намѣрилъ, че стената била опръскана съ едно яйце. Сутринтъ, въ отсъствие на директора, ученицитъ турили на печката, върху която има пѣсѣкъ, едно яйце за опичане. Това яйце се прѣснало и оцапало стената. И ревизорътъ казва: „Намѣрихъ голѣма небрежност, намѣрихъ, че стенитъ сж оцапани съ яйце“. Тоя учителъ, който твори културата въ Годечъ, който е председателъ на читалището, въ този моментъ се обвинява въ некадърност, и то следъ 15-годишно директорстване на прогимназия и следъ като е билъ назначаванъ на два пѣти за образцовъ учителъ! Въпросътъ е да се удари единъ учителъ, за да се проведе друга една политика, която хармонира съ схващанията на нѣколко чиновници отъ Министерството на народното просвѣщение.

Но азъ ще кажа другъ случай. Единъ околийски инспекторъ, волнонаеменъ, пише срещу единъ председателъ на учителско дружество въ единъ партизански вестникъ. Учителътъ възразява и го подвежда подъ отговорност, че накарнява престижа на началството, а срещу инспектора не се предприема никакво действие.

Другъ случай. Директорътъ на прогимназията въ Свиленградъ, по решение на учителския съветъ — забележете това — внася фонда за подпомагане на беднитъ ученици отъ 30 и нѣколко хиляди лева въ една кооперация за поддобро олихвяване. Питамъ: „Вѣрно ли е“? Донося се:

„Вѣрно е“. Но понеже по закона за народното просвѣщение тия пари не могатъ да се внасятъ другаде, освенъ въ държавни кредитни учреждения, то тѣ се изтеглятъ отъ кооперацията и се внасятъ въ друго кредитно учреждение. Учителътъ се обвинява, че то е внесълъ тия пари, защото, като членъ на кооперацията, ималъ особѣнъ интересъ И министерството предписва на инспекцията да заведе дисциплинарно дѣло срещу него и да иска уволнението му за една година. Това може ли? Какъ можете, г. министре, да третирате така единъ учителъ, който е активенъ кооператоръ, когато ужъ насърчавате кооперативното дѣло? Какъ можете да искате да се подведе подъ отговорност и да мислите, че е злоупотрѣбилъ, когато има решение на учителския съветъ?

Вие, г. министре, казахте, че единъ севлиевишки инспекторъ — той е волнонаеменъ, единъ младежъ, който току-що е излѣзълъ отъ училище — е билъ изпѣденъ отъ учителското събрание. Азъ пъкъ ще ви кажа, че единъ инспекторъ отива въ едно учителско дружествено събрание — не публично — съ явно предназначена целъ. Казватъ му: „Г. инспекторе! Ние имаме дружествена, частна работа, идете си“. Той донася и донася не чрезъ своето началство. Окрѣжния инспекторъ въ Търново, а направо въ министерството. Министерството прави голѣмъ въпросъ и праща главния инспекторъ отъ министерството, г. Петъръ Ивановъ, да направи разследване по този поводъ, защото задачата е да се убие престижътъ на председателя на учителското дружество, да се създаде едно по-друго положение, да се следва една по-друга политика — политиката, която азъ очертахъ и която политика, г. министре, ще даде съвършено отрицателни резултати за правилната насока на нашето учебно дѣло.

Министър Н. Найденов: Насаждайте партизанщина въ учителскитъ срѣди. Малко повече тактъ отъ ваша страна, отъ страна на водачитъ на Учителския съюзъ, и нѣма да има тия случаи.

Д. Негенцовъ (с. д): Ако е въпросъ за партизанство, най-малко менъ можете да вините.

Министър Н. Найденов: Азъ уволнихъ единъ директоръ на гимназия, сговористъ, и когато завчера го наградахъ, върна ми благодарствено писмо. Така че азъ не гледамъ каква е партийната принадлежност на единъ или другъ учителъ, а дали изпълнява своитъ обязанности като учителъ. Трѣбва да има мѣрка въ всичко.

Д. Негенцовъ (с. д): Г. министре! Азъ зная Вашитъ възражения, но Вие ще имате възможност, като вземете думата последенъ, да ми отговорите.

Министър Н. Найденов: Извинявайте, че Ви прекъсвамъ.

Д. Негенцовъ (с. д): Азъ зная Вашитъ възражения, тѣ не ме смущаватъ, защото азъ съмъ убеденъ, че тамъ нейде въ тази страна има една съвѣсть, която ще каже дали сме виновни ние или Вие, които провеждате политиката на Министерството на народното просвѣщение. Тази съвѣсть за менъ има по-голѣмо значение, отколкото всички ония възражения, които ще ми се направятъ сега или по-нататъкъ.

Докогато министерството следва не една политика, която цели да създаде условия за едно примирение, сближение и разбирателство, а една политика, чрезъ която нѣколцина — не всички — чиновници въ министерството искатъ на всѣка цена да създадатъ едно друго настроение въ организацията на народнитъ учители въ България, дотогава ние ще бъдемъ въ разколъ и въ противоречие съ Васъ, нѣма да съществува мостътъ на сътрудничеството...

Министър Н. Найденов: Азъ съмъ апелиралъ толкова години за сътрудничество. Вижте този материалъ, тия карикатури и статии! (Показва вестници и списания) Наново ли да ги цитирамъ? При това положение не може да има сътрудничество между министерството и васъ. Не е виновно министерството, виновни сте вие.

Д. Негенцовъ (с. д): Тия карикатури и статии ще продължаватъ...

Министър Н. Найденов: Толкова по-зле за учебното дѣло. Азъ съмъ временно въ министерството и ще си отида.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Борбитъ въ Учителския съюзъ сж отражение и реакция на онова, което върши управата на този съюзъ.

Д. Негенцовъ (с. д): Когато си отидете, г. министри, тогава ще разберете великата грѣшка, която правите въ този моментъ. Азъ Ви казвамъ това откровенно. Навремето, преди да започне да излиза „Училищно дѣло“, азъ Ви предупредихъ: „Не започвайте „Училищно дѣло“, ще влѣземъ въ спорове, въ недоразумения, борбата между насъ и васъ ще бѣде сигурна и тази борба нѣма да ползува учебно-възпитателното дѣло, дайте да се разберемъ“.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Борбата води самото учителство.

Д. Негенцовъ (с. д): Учителството ще води борба, г. Лѣкарски, защото организацията му е създадена за борба. Ако не разбирате това, по-добре ще бѣде да мълчите.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Вие имате само едно срѣдство срещу вашия противникъ — да го изключите отъ сѣюза или да не му давате възможностъ да проявява дейностъ въ сѣюза.

Д. Негенцовъ (с. д): Вие създадохте поводъ за недоразумения и борби.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Не. Учителството иска да се освободи отъ тази опека, която досега вие имате върху него.

Д. Негенцовъ (с. д): Никога нѣма да бѣдете въ състояние да унищожите една организация, която съществува отъ 35 години, и която вие искате, ужъ въ името на нѣкакъвъ неутралитетъ да превземете.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Нѣмаме намѣрение да превземеме Учителския сѣюзъ.

Д. Негенцовъ (с. д): Партизани говорятъ за непартизанствуване! Това е абсурдъ, това е невъзможно.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Нѣколко партизани да не се впиватъ въ снагата на Учителския сѣюзъ и да го използватъ за цели, които не сѣ цели на учителството. Това е разбирането на всички учители, които не сѣ социалисти.

Д. Негенцовъ (с. д): Тамъ нейде въ отдалеченитѣ краища на тази страна има една сѣвъсть, която нѣма да я завладеете, и този духъ, който съществува тамъ, нѣма да го убие. Ако за моментъ успѣете тукъ-тамъ да наложите едно мълчание, не забравяйте онова негодувание, което съществува всрѣдъ нашето учителство. Това не е отъ полза нито за васъ, нито за насъ, нито за страната ни. Вие трѣбва да създадете условия за една взаимна търпимостъ, за една толерантностъ, за пълна, широка, всестранна културна и просвѣтна дейностъ. Въ тази посока трѣбва да се действа.

Министъръ Н. Найденовъ: Съгласенъ съмъ.

Д. Негенцовъ (с. д): Ако сте съгласни, внушете на вашия началникъ на основното образование да престане съ своитѣ шаблонни речи за нѣкакво национално възпитание и да дава нареждания на окръжнитѣ и околийскитѣ инспектори да се стремятъ да компрометиратъ, да парализиратъ, да убиятъ всѣкаква обществена дейностъ на учителитѣ. Азъ не зная дали при тия условия ще можемъ да дойдемъ до едно разбирателство, каквото би било желателно.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Началникътъ на основното образование иска да насърчи обществената дейностъ на учителя.

Д. Негенцовъ (с. д): Отнемете му всичката възможностъ да работи по други странични побуждения и съображения, и ще видите, доколко вашиятъ началникъ на основното образование ще бѣде такъвъ, какъвто е днесъ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Той е на мѣстото си. Тамъ ви боли васъ.

Министъръ Н. Найденовъ: Оставете началника, г. Негенцовъ. Недейте издребнява.

Д. Негенцовъ (с. д): Г. г. народни представители! Мѣчно е да се говори по всички тия въпроси — дължа да го призная. Най-искрено казвамъ: чувствамъ една мъжа, когато говоря по тѣхъ. Не съмъ излѣзълъ тукъ нито да правя демагогия, нито да спекулирамъ съ положението си,

нито да атакувамъ на всѣка цена другата страна. Азъ бихъ желалъ да се проникнемъ дълбоко отъ съзнанието, че трѣбва да се направи нѣщо повече, отколкото е направено досега, по отношение на нашия учителъ, който е най-добриятъ общественъ агентъ. Тази е моята централна мисль. Дайте му добро материално възнаграждение, осигурете му служебния стабилитетъ и тогава искайте отъ него една истинска и сериозна просвѣтно-възпитателна и широка обществена и културна дейностъ.

Изхождайки отъ тая моя централна мисль, дължа да направя една бележка относно заплатитѣ на учителитѣ въ непълнитѣ гимназии, издържани отъ общинитѣ. Вчерта четохъ оплаквания, че много общини не сѣ платили на тия учители. Това не бива да става.

Х. Мариновъ (з. в): Държавата трѣбва да издържа тия гимназии.

Д. Негенцовъ (с. д): Преди две години, при разглеждането на закона, съ който се предвижда плащането на известни такси отъ ученицитѣ въ непълнитѣ гимназии, предназначени изключително за изплащане заплатитѣ на учителитѣ въ сѣжитѣ гимназии, азъ казахъ, че този законъ нѣма да постигне своята задача, че заплатитѣ на тия учители трѣбва да влѣзатъ въ държавния бюджетъ, като се плащатъ било отъ фонда „Учителски заплати“, било отъ другадѣ, за да се обезпечи една редовностъ въ плащането на тия заплати. Тия учители не ще могатъ да изпълняватъ добросъвѣстно своя дългъ, ако поне заплатата си не могатъ да получаватъ навреме. Каква работа може да иска главниятъ инспекторъ при Министерството на народното просвѣщение отъ единъ такъвъ учител? Какъ ще може той да каже добросъвѣстно, че този учителъ не е изпълнилъ своята длъжностъ? Не съмъ азъ, който ще оправдая недейността на единъ учител. Азъ съмъ казвалъ всѣкога на учителя: работи, макаръ и недостатъчно възнаграденъ и искамъ, бори се да ти се даде едно възнаграждение; преди всичко отговори на своитѣ задължения, изпълни своя мораленъ дългъ и тогава претендирай да получишъ едно съответно възнаграждение; ако такова не ти се даде, тогава съ всички легални срѣдства и пжтица търси да получишъ такова възнаграждение, каквото трѣбва. Не е въпросътъ за едно голѣмо възнаграждение, а за едно относително добро възнаграждение, което трѣбва да бѣде дадено и да бѣде дадено навреме.

Г. г. народни представители! Когато става дума за нашето училище, азъ дължа да кажа нѣколко думи и за инспекторския персоналъ.

Не веднѣжъ се е казвало, че ние категорично и навсѣкжде сме се обявявали противъ инспекторския институтъ. Ако измежу инспекторитѣ има нѣкой за осъждане, тѣ не могатъ да се идентифициратъ съ цѣлата инспекторска колегия. А че има такива — има. По силата на чл. 192 отъ действащия законъ за народното просвѣщение, окръжнитѣ инспектори трѣбва да иматъ висше образование, предимно педагогическо, и да иматъ най-малко 6 години дейностъ като редовни учители. Днесъ има назначени нѣкой за окръжни инспектори, които нѣматъ тоя цензъ. Има назначени за окръжни инспектори такива, които сѣ готвили специално по езикитѣ. Наистина, министерството ги назначава временно, като изпълняващи длъжността, и когато има кандидати съ нужния цензъ, тѣ ще бѣдатъ уволнени.

По отношение помощницитѣ училищни инспектори, ония г. г. народни представители, които бѣха тукъ, при дебатитѣ по питането, което бѣхъ отправилъ къмъ г. министра по поводъ известни действия на министерството, ще си спомнятъ, че ми се възрази: министерството има право да назначава за волнонаемни помощници-училищни инспектори и учители, които нѣматъ нужния цензъ. Законътъ е изриченъ, г. г. народни представители, и изключение не прави. Казано е: само когато нѣма кандидати за редовни инспектори, се назначаватъ волнонаемни. А кандидати за редовни инспектори има въ изобилие, и министерството може да ги използва. За съжаление, то не ги използва; то даже назначава за инспектори учители, които нѣматъ достатъченъ престижъ предъ учителството, които нѣматъ неговото довѣрие. Инспекторътъ преди всичко трѣбва да се ползува съ довѣрие; той трѣбва да има престижъ, и престижътъ му не трѣбва да бѣде по силата на неговата властъ, а по силата на неговия тактъ, на неговото умение, на неговата вещина, на неговата подготовка, на неговитѣ разбирания. Само въ такъвъ случай вие може да имате въ лицето на инспектора единъ ръководителъ на учителя. А какво виждаме ние? Назначиха се, както ви казахъ, за инспектори комунисти. Азъ припомнихъ на г. министра нѣкои лица и той ми каза: еди-кое лице е

познато на г. Славейко Василевъ. Какво значи то? То значи, че г. Славейко Василевъ е препоръчалъ за околийски инспекторъ едно лице, което може би е конспирирало противъ държавата.

Министъръ Н. Найденовъ: Не съмъ казалъ такова нѣщо. Казахъ, че той не е сега комунистъ и че г. Славейко Василевъ, единъ отъ моитѣ колеги, го познава много добре. Това съмъ казалъ.

Д. Негенцовъ (с. д): Тогава азъ приемамъ тая поправка. Извинявайте.

Министъръ Н. Найденовъ: Бждете увѣренъ, че нѣма да покровителствувамъ комунистъ и нѣма да назнача такъвъ за инспекторъ. Предпочитамъ да бжде социалдемократъ, отколкото комунистъ.

Д. Негенцовъ (с. д): Г. министре! Никой не е претендиралъ да бждатъ инспекторитѣ социалисти, но болшинството отъ тия, които назначихте като волнонаемни инспектори, сж бивши комунисти. Да Ви ги кажа ли тукъ?

Министъръ Н. Найденовъ: Г. Негенцовъ! Вие, който сте председател на Учителския съюзъ и народенъ представителъ, недейте хвърля такива безосновни обвинения.

Д. Негенцовъ (с. д): Моля Ви се, г. министре!

Министъръ Н. Найденовъ: Това не е вѣрно. Какъ мога да назнача комунистъ? Каква е тая политика? Какъ мога да я оправдая тукъ, предъ Народното събрание, предъ своето болшинство?

Д. Негенцовъ (с. д): Азъ трѣбва да Ви кажа, г. министре, защо става това.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. Негенцовъ! Да Ви дамъ азъ обяснението: понеже не сж отъ вашата партия, затуй не сж добри. Това е ясно.

К. Пастуховъ (с. д): Отъ лѣтосъ насамъ нѣмате ли назначени инспектори, безъ да отговарятъ на ценза?

Д. Негенцовъ (с. д): Всички сж такива, само единъ е назначенъ съ цензъ.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. Негенцовъ! По този въпросъ въ своя отговоръ на Вашето питане азъ дадохъ отговоръ.

К. Пастуховъ (с. д): А-ха!

Министъръ Н. Найденовъ: Ако този отговоръ не Ви е задоволилъ, не мога да бжда азъ виновенъ. Не можемъ да бждемъ на едно мнение.

К. Пастуховъ (с. д): Не съмъ отъ вчера, та да не разбирамъ, защо назначавате волнонаемни инспектори, когато има толкова кандидати, които отговарятъ на ценза. Защото искате да водите една политика...

Министъръ Н. Найденовъ: Назначилъ съмъ за инспектори временно, за изпълняващи длъжността инспектори...

К. Пастуховъ (с. д): А-а-а!

Министъръ Н. Найденовъ: ... лица, които още не сж държали своя инспекторски изпитъ, но на които предстои да държатъ такъвъ изпитъ.

К. Пастуховъ (с. д): Кога?

Министъръ Н. Найденовъ: Моля Ви се. — Обаче азъ казахъ въ отговора си на Вашето питане, че право е на министра да избира лицата за инспектори, защото тѣ сж негови представители и негови органи. Само за титуляри азъ съмъ длъженъ да назначавамъ лица съ цензъ, а за изпълняващи длъжността инспектори мога да назначавамъ лица, на които предстои да добиятъ цензъ.

К. Пастуховъ (с. д): Това е едно злоупотребление. Когато има кандидати съ нужния цензъ, единъ министъръ не може да каже, че ще назначи инспектори, които не отговарятъ на ценза. Това право Ви е дадено при липса на кандидати.

Министъръ Н. Найденовъ: Ако има кандидати двама или трима...

К. Пастуховъ (с. д): Не съмъ отъ вчера, та да ме пращате за зеленъ хайверъ.

Министъръ Н. Найденовъ: Оставете тѣзи литературни изрази, г. Пастуховъ. И азъ не съмъ отъ вчера.

К. Пастуховъ (с. д): Не сте отъ вчера, ами си кажете, че сте жертва на една политика, която нѣма шансъ да успѣе.

Министъръ Н. Найденовъ: Може да има нѣколко кандидати, които отговарятъ на ценза, и да не назнача нито единъ отъ тѣхъ, защото, за да назнача едно лице за инспекторъ, трѣбва да има и моего довѣрие, трѣбва да съмъ увѣренъ, че ще провежда политиката на министерството.

К. Пастуховъ (с. д): Вие ще търсите изъ сръдата на кандидатитѣ, които отговарятъ на ценза, лице, което се ползува съ Вашето довѣрие, и, ако не можете да намѣрите, тогава ще си зададете въпроса, защо нѣмате довѣрието въ учителството, и ще си направите заключението, а не да потпквате закона. На комуниститѣ Вие имате довѣрие.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Както Вие навремето назначавате за околийски началници хора, въ които имате довѣрие.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ съмъ назначавалъ за околийски началници и хора отъ другитѣ партии.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Тѣ сж органи на министра, а не на съюза. Не допускате училищнитѣ инспектори на учителскитѣ събрания, защото шпионирали! Вие искате тѣ да бждатъ органи на съюза, а не на министерството.

К. Пастуховъ (с. д): Трѣбва да знаете, че когато азъ управлявахъ, отъ всички окръжни управители бѣха широки социалисти само четирима, а всички други принадлежеха къмъ други партии. Имаше и двама демократи, които тогава бѣха опозиция на правителството. А отъ 70 околийски началници не повече отъ 1/4 бѣха социалисти, а всички други бѣха отъ други партии. Това да се знае.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Азъ бихъ желалъ да бждете министъръ на просвѣтата, че да видимъ кои ще назначавате за инспектори и тогава ще приказваме.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ съжалявамъ, че Вие сте въ комисията, която трѣбва да контролира и да внушава на министра да не се назначаватъ кандидати, които не отговарятъ на ценза, но които иматъ само неговото довѣрие.

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Силно звѣни)

П. Анастасевъ (с. д): Околийски началникъ е едно, а училищенъ инспекторъ е друго. Полиция е едно, училище е друго.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Трѣбва да имате предъ видъ, че въ 1919 г. управлението бѣше коалиционно. И днесъ има много широки социалисти, които сж училищни инспектори. Отричате ли това? Г. Негенцовъ нѣма да го отрече. Не се преследватъ затуй, защото сж широки социалисти.

К. Пастуховъ (с. д): Май че нѣма. Нито единъ не е останалъ. Всички сте ги сидеросали. Защо приказвате така? Такова партизанство, мога да ви кажа, не е правилъ никой министъръ. Министърътъ се е качилъ на една каруца, чийто конъ не може да я вози изъ стрѣмни мѣста.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Даже началникътъ на основното образование не е нашъ партизанинъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звѣни)

Д. Негенцовъ (с. д): Не мога да разбера възражението, което прави г. Лѣкарски. Азъ не зная дали може да се сравнява длъжността на училищния инспекторъ съ длъжността на полицейския чиновникъ. Училищниятъ инспекторъ не упражнява оная административна власт, която упражнява околийскиятъ началникъ или окръжниятъ управител. Не може да се говори, че за инспекторъ трѣбва да

се търси лице, което се ползува с нѣкакво изключително доверие на министра на народната просвѣта. Инспекторѣтъ не е административен органъ като полицейския органъ; той заема една контролна длѣжностъ въ името на закона, въ името на редъ правилници, въ името на всеизвестенъ общественъ и училищенъ моралъ. Не можете вие да искате отъ инспектора да изпълнява длѣжността на единъ околийски началникъ. И ако вие свеждате ролята на инспектора до ролята на единъ полицейски органъ, вие правите една капитална грѣшка.

Азъ отивамъ по-нататѣкъ. Вие имате на разположение 16 кандидати за инспектори, издържали изпитъ. А за да се яви единъ учителъ на изпитъ за инспекторъ, трѣбва да бѣде невиненъ въ нищо, трѣбва да бѣде добре атестиранъ, да не е билъ абсолютно никога наказванъ. Всички тия лица сѣ отговаряли на тия условия и затуй сте ги допуснали на изпитъ. Какви сѣ по партия тия инспектори? Азъ мога да ви кажа, че между издържалитѣ изпита за инспектори 16 души, надали има единъ социалдемократъ. Пък и не е въпросътъ, дали има днесъ инспектори социалдемократи; не е въпросътъ, дали може да бѣде назначенъ единъ комунистъ съ опредѣлени и ясни комунистически идеи, но който не иска разрешението на свѣтовнитѣ проблеми да стане чрезъ насилие, чрезъ въоръжено въстание, чрезъ насилнически действия. Въпросътъ е другаде. Назначиха се волнонаемни инспектори съ една ясна, опредѣлена задача и съ наставления, които може да не сѣ имъ дадени отъ г. министра, но отъ нѣкои негови органи — да водятъ една вътрешна борба въ Българския учителски съюзъ. За това се назначаха тия лица. И азъ казахъ насмѣшливо въ Министерството на народното просвѣщение на началника, на секретаря и на други чиновници: вие ни отнехте опозицията, какво ще правимъ!

Министъръ Н. Найденовъ: Кои сѣ тѣ?

Д. Негенцовъ (с. д.): Ако искате, мога да Ви ги изброя, защото всички ги зная. Провѣрете и ще видите, г. министре, че нито единъ отъ тѣхъ не е държалъ изпитъ. Вие въ дадения случай или грѣшите, или хората въ министерството, които сѣ ги атестирали, грѣшатъ, или най-сетне вие сте се вслушали въ искания, желания и стремежи на известни лица, които искания, желания и стремежи нѣматъ нищо общо съ едно правилно развитие на нашето учебно дѣло.

Може ли единъ инспекторъ да отиде да търси помѣщение за свикване на едно събрание, въ което е поставенъ въпросъ за неутралитета въ Българския учителски съюзъ? И това го прави не единъ околийски инспекторъ, а окръжниятъ инспекторъ.

Министъръ Н. Найденовъ: И учителитѣ го правятъ.

Д. Негенцовъ (с. д.): Азъ ви казахъ, че учителитѣ могатъ да го направятъ, защото това е тѣхна длѣжностъ, но инспекторѣтъ трѣбва да бѣде надъ всички, трѣбва да бѣде обективенъ въ своитѣ действия, не трѣбва да взема никоя страна. Азъ ви молихъ нѣколко пѣти да внушите на вашите инспектори да не взематъ страна въ борбитѣ на съюза, защото всѣко вземане на страна отъ тѣхъ изостроява тия борби и усилията, които биха се направили тамъ да се създадатъ условия за една по-голяма културно-обществена дейностъ, ще бѣдатъ въ голѣма степенъ парализирани. Азъ ви казахъ, че ако вие мислите съ тази политика на репресии въ една мълчалива форма да ни унищожите и да ни изгоните като ръководители отъ съюза, вие грѣшите. Нѣма да ни изгоните, нѣмате никаква възможностъ да сторите това. (Ржкоплѣскания отъ социалдемократитѣ) Ако е въпросъ за едно разбирателство, и вие го търсите и желаете искрено, ние ще ви го дадемъ. Ние бихме желали да се разберемъ. Но ако вие свиквате нарочно окръжни конференции и тамъ отива вашиятъ началникъ на основното образование да създава неблагоприятни настроения противъ съюза, не мислете, че ще ви оставимъ, и че ще стоимъ спокойни. Това не бива да става. Това надпреварване или следене, насъ ли ще ползува или васъ?

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг.): Г. Негенцовъ! Вашитѣ разбирания не сѣ разбиранията на цѣлото учителство. Когато говорите тукъ, кажете, че вие говорите като председател на Българския учителски съюзъ, но не като представител на учителството, или като народенъ представител. Тѣй както вие поставяте въпроситѣ тукъ, въ Народното събрание, учителството не ги поставя. Вие говорите като председател на Учителския съюзъ, ръководенъ отъ ваши партизани.

Д. Негенцовъ (с. д.): Азъ съжалявамъ, че г. Лѣкарски ме прекъсва. Преди да дойдете тукъ, въ Народното събрание, и поменъ не е съществувалъ за Васъ, тѣй както нѣма и да съществува поменъ, когато излѣзете отъ тукъ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг.): Който живѣе, ще види.

Д. Негенцовъ (с. д.): Вие излѣзте и ме опровергайте. Възраженията Ви азъ ги зная. Недейте ме прекъсва.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг.): Продѣлжавайте.

Д. Негенцовъ (с. д.): Ако мислите, че ще ме отклоните отъ моята мисль, нѣма да го постигнете.

Министъръ Н. Найденовъ: Той само направи апострофъ.

Д. Негенцовъ (с. д.): Нека запази за себе си апострофитѣ. Да ги направи, когато говори. Азъ съмъ единъ отъ най-спокойнитѣ хора тукъ, мога съвършено спокойно да изслушамъ и най-големия си противникъ, защото има у мене убеждението, че само съ временни настроения нѣма да се измѣни обществениятъ животъ. Азъ, като казвамъ тази мисль публично, не се лаская, че тя ще бѣде възприета безусловно отъ васъ. Азъ ви казахъ, за мене има друга свѣсть, която ще решава. Тази свѣсть не е съ васъ — да го знаете това.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг.): Ограничете се по въпроситѣ, свързани съ бюджетопоекта.

Д. Негенцовъ (с. д.): Това е въ връзка съ бюджетопоекта.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг.): По тѣзи въпроси сме приказвали толкова пѣти, тѣ сѣ достатъчно изяснени.

Д. Негенцовъ (с. д.): Г. г. народни представители!

Що се отнася до субсидията, която се дава на Народния театръ, дѣлжа да отбележа, че при днешното тежко финансово положение голѣмиятъ разходъ, който се прави за Народния театръ, дава основание да се вземе отрицателна позиция. Мѣчно е да се заличи параграфитѣ, съ който се дава помощъ на Народния театръ, защото театрътъ е единъ културенъ институтъ, който трѣбва да съществува, обаче въпросътъ е да се направятъ всички усилия, кредититѣ по този параграфъ да бѣде намаленъ. Що се отнася до Университета, по параграфитѣ за вещественитѣ разходи — за Александровската болница и др. — сѣщо ще се искатъ допълнителни кредити и ние ще бѣдемъ принудени съ извънреденъ свръхсметенъ кредитъ да ги дадемъ. Не разбирамъ, обаче, че въ тоя моментъ за театъра могатъ да се харчатъ толкова много сръдства. Миналата година бѣха предвидени 16.000.000 л., а тази година се предвиждатъ приблизително пакъ толкова. Правятъ се усилия за икономии по всички параграфи, нека се направятъ и тукъ.

Ще спра вашето внимание върху параграфитѣ за помощи, които се даватъ отъ Министерството на народното просвѣщение. Г. г. народни представители! Миналата година азъ искахъ сведения за разходването на тия параграфи, но ми се дадохъ само известни сведения по параграфитѣ на фонда за социално и културно подпомагане на учителитѣ, а по другитѣ параграфи, подъ разни предлози, не ми се дадохъ сведения. Тази година нѣмахъ смѣлостта да поискамъ, още повече, че неотдавна поискахъ да ми се даде докладътъ на главния инспекторъ Петъръ Ивановъ по поводъ разследванията, които направи въ гр. Севлиево, по поводъ обвинението на председателя на учителското дружество тамъ, но главниятъ секретаръ ми каза, че ще пита г. министра. Питамъ го и азъ лично и г. министърътъ каза, че не може да ми се даде този докладъ. Азъ не мога да разбера, тогава, въ какво се състои контролътъ на народното представителство по отношение дѣлата на разнитѣ държавни сѣрвиси. Може би се изчерпва контролътъ на народното представителство съ нѣколкото думи, които казваме тукъ. После не мога да разбера, дали може нѣкое министерство да има тайна, а още повече да има такава Министерството на народното просвѣщение. Нѣщо повече: азъ съмъ убеденъ, че докладътъ на главния инспекторъ г. Петъръ Ивановъ е единъ докладъ обективенъ, справедливъ и, следователно, нѣма основание да не ми се дава да го прочета. Тоя докладъ не ми се даде, а когато тукъ се направи нѣкаква бележка, г. г. министритѣ казватъ: „Елаге да видите, на разположението Ви сѣ всички книжа“. Азъ самъ ходя въ министерството почти всѣки денъ и често пѣти искамъ, настоявамъ, моля. Пи-

тамъ — защото тази практика не е от година, две, три, а от повече от 30 години — има ли право да ми се откаже? Нѣма, но отказва ми се. Защо?

Азъ имамъ тукъ достатъчно сведения за 1927 г. — нѣма да ги цитирамъ, нѣма да цитирамъ и имена — отъ които заключавамъ, че изразходването на тѣзи параграфи не става напълно правилно и целесъобразно, че има известни лицеприятия. Грѣшката не е може би на министра; грѣшката е на ония, които разходватъ тѣзи параграфи и които трѣбва да бждатъ внимателни въ своитѣ действия. Азъ не мога да разбера единъ параграфъ да се изчерпва предимно за персонала въ министерството, а най-малко да се даде отъ този параграфъ на заболѣлитѣ учители. Това е фактическото положение. Вие виждате, следователно, че има използване на кредити нецелесъобразно, нерационално и несправедливо. И азъ обръщамъ вниманието на г. министра по този поводъ.

Що се отнася до изданията на Министерството на народното просвѣщение — за тѣхъ стана дума и завчера, стана дума по-рано, вѣроятно ще стане дума и по-нататъкъ. Предприематъ се известни издания, съ които се преследватъ по-малко обществени цели, отколкото се преследватъ материални такива. Каза ви се за единъ подначалникъ въ Министерството на народното просвѣщение, че отъ странични приходи — като авторъ и коректоръ, като участникъ въ комисии и като редакторъ на в. „Училищно дѣло“ — е могълъ да събере една заплата повече отъ 10 хиляди лева месечно, и то тогава, когато този сѣщиятъ, като редакторъ на в. „Училищно дѣло“, упрѣква учителитѣ, че искатъ да подобрятъ своето материално положение. Това е едно положение фактически невъзможно и мене ми се струва, че то трѣбва да се ограничи. Азъ имамъ възможността да спомена и на г. министра, че целта на тѣзи господа не е толкова да атакуватъ насъ — макаръ да преследватъ и тази целъ — колкото сѣ материални изгоди. Ограничете тѣзи материални изгоди и вие нѣма да имате подобна политика и подобно поведение.

За да не злоупотрѣбявамъ повече съ вашето търпение и внимание, г. г. народни представители, азъ ще завърша.

Моето дълбоко убеждение е, че издигането на нашето училище, създаването на всички условия за стабилизиране преди всичко на нашето основно образование, правилната постановка и решаването на всички въпроси, тѣсно свързани съ развитието на нашата училищна политика, до голѣма степен, както казахъ отъ началото, ще улеснятъ задачитѣ на нашата вътрешна, социална, обществена и стопанска политика. Моето убеждение е, че две сѣ съществени условия, които до голѣма степен ще гарантиратъ и нашето спокойствие, и нашето правилно и нормално държавно развитие. Ако става дума за единъ правилнен парламентарен демократически режимъ, ако задачата е да се създаде този режимъ, ние преди всичко трѣбва да създадемъ условия за една просвѣтена и напълно еманципирана и морално озонирана демокрация. Въ тази насока на дейностъ ще трѣбва да бжде насочена училищната политика, следвана и отъ министерство, и отъ учителство, и отъ всички обществени дейтели, които мѣрятъ да създадатъ условия за нормално развитие и успѣхъ на нашата държава. И ако азъ мога да съжалявамъ, то е, че министерството не само недостатъчно, но въ много отношения не върви по този пътъ, не следва една политика, която може да заздравя едно пълно, правилно и целесъобразно демократическо развитие на нашата страна. (Рѣкоплѣскания отъ социалдемократитѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Величко Кознички.

В. Кознички (нац. л.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! По общата просвѣтна политика на правителството и изобщо по възпитанието въ нашата страна азъ имамъ случая въ една отъ предшествуващитѣ сесии да се изкаже обстойно. Понеже сме предъ сѣщия министъръ, при сѣщата водена отъ него политика, приповтаряно на всички тия мисли отъ моя страна ще бжде излишно. Затова сега азъ ще се спра само на нѣкои отдѣлни, конкретни случаи и съ това ще завърша.

Най-напредъ азъ се запитвамъ: спазенъ ли е принципътъ на конституцията за задължителното основно образование или не въ нашата страна? 52 години има отъ освобождението ни. Първитѣ години следъ него, и по-късно даже, бѣше оправдателно по много причини, голѣма частъ отъ децата на нашия народъ да не посещаватъ училищата. Понятни сѣ причинитѣ за това. Но сега, 52 години следъ освобождението, когато имаме една голѣма армия отъ деца, които, по силата на основния законъ на конституцията, трѣбва да посещаватъ училищата, но които не ги

посещаватъ, ние съ основание ще трѣбва да се запитаме: на какво се дължи то? Повече отъ 100 хиляди деца годишно, които трѣбва да сѣ въ основнитѣ училища, не сѣ тамъ. Защо става това? Кои сѣ причинитѣ? Азъ желая да чуя обясненията на г. министра на народното просвѣщение по този важенъ и сѣщественъ въпросъ. Сѣ ли причинитѣ отъ икономическо естество — беднотия, нѣма кой да гледа кѣщата, нѣма кой да гледа стадото — или пъкъ за това има нѣкои други причини? Не трѣбва да ни радва и не трѣбва да се задоволяваме само съ обстоятелството, че въ сравнение съ нашитѣ сѣседи ние въ образователно отношение стоимъ по-високо. Ние трѣбва да крачимъ напредъ. Има законъ, който задължава родителитѣ да изпращатъ децата си обезпелно да свѣршатъ основното образование. Предвидени сѣ и специални наказания за неизпълнението на това задължение. Г. министърътъ е длъженъ да ни каже какъвъ контролъ той упражнява чрезъ своитѣ органи върху населението, за да се въздействува върху него да изпраща своитѣ деца въ училището. Наказателнитѣ мѣрки, които сѣ предвидени въ закона, приложени ли сѣ, даватъ ли нѣкакъвъ резултатъ и ако не даватъ, защо? Тия обяснения ще бждатъ нужни и за менъ, и за почитаемото Народно събрание.

Прочее, по този въпросъ азъ завършвамъ съ следното пожелание: нека се взематъ мѣрки още сега, та другата сесия, когато ще се разглежда бюджетътъ на Министерството на народното просвѣщение, да не излизатъ тукъ народни представители отъ трибуната на Народното събрание да доказватъ съ цифри и данни, че такава голѣма армия отъ деца не посещава училищата! Това не е въ интереса на нашата страна, не е въ интереса на бждещето на нашия народъ. Бждещето на народа е въ рѣцетъ на тази младежъ, която посещава училището, и отъ нея ще зависи кѣде и какъ ще отива народътъ занаятъ.

Г. г. народни представители! Трѣбва да подчертая предъ васъ, че следъ толкова дълтъ периодъ отъ освобождението на нашата страна, макаръ че доста нѣщо е работено, но все пакъ не е направено всичко, което е трѣбвало да се направи по отношение на училищнитѣ сгради. Ние трѣбва да констатираме, че не навсѣкѣде имаме добри училищни помѣщения, а нѣкъде нѣмаме даже никакви. Има села, дето училищата се помѣщаватъ въ частни кѣщи, въ отдѣлни стаи, много тѣсни, нехигиенични, не добре освѣтлени, съвсемъ непригодни за целта, вредителни и за учачитѣ се, и за учителитѣ.

Държавата е длъжна да обърне особено внимание на това. Тя въ продължение на единъ дълтъ периодъ отъ време е оставила тѣзи бедни села, нѣмачи достатъчна възможностъ и срѣдства да си направятъ свои училища, безъ всѣкаква помощъ; тя и сега не имъ се притичва на помощъ. Въ това отношение, обаче, има да обърне внимание на правителството за крайграничитѣ мѣста. Въ крайграничитѣ мѣста ние, по съображения и отъ държавенъ интересъ, трѣбва да имаме не само най-добритѣ учители, но и най-добри училищни помѣщения. А у насъ става тъкмо обратното: на такива мѣста край границата обикновено, по едни или други причини, главно поради отдалеченостъ на мѣстото, се прашатъ и по-слабо подготвени учители. А за добри помѣщения и дума не може да става.

Въ случая, г. г. народни представители, трѣбва да ви припомнимъ Видинския край. Какво става тамъ? И до днешенъ това, което трѣбва, което е нужно за нашия народъ и за нашата страна, не е направено. И до днешенъ въ тия мѣста влашкиятъ, ромънскиятъ езикъ се чува навсѣкѣде и не сѣ изпращани такива учители, каквито би трѣбвало да се изпращатъ, или на изпратенитѣ не сѣ дадени надлежитѣ наставления да действуватъ по пътя, по който трѣбва да върви нашиятъ народъ съ успѣхъ въ бждеще.

Азъ ви казахъ, г. г. народни представители — безъ да се спирамъ на отдѣлнитѣ режими — че за направа на училищни помѣщения все се е направило нѣщо отъ разнитѣ правителства. Напр., нека спомена за Българския земеделски народенъ съюзъ въ времето на г. Омарчевски. И тогава се направи нѣщо. Азъ ще се спра специално само на нѣколко мѣста въ нашия край, кѣдето построи училищни здания съвършено ненужно, много скѣпи и населението не може да ги изплати. Това сѣ селата: Соголяно, Смоличано, Лозно — Кюстендилско, с. Изворъ — Радомирско и пр. Въ времето на г. Омарчевски сѣ построени училища съ срѣдствата отъ единъ фондъ на държавата, и мѣстнитѣ жители сѣ били заставени да приематъ постройката на тѣзи грамадни здания. И действително, като гледате отъ далечно разстояние на тѣзи села, вие ще видите какви грамадни здания сѣ издигнати — никакъ не се е държало смѣтка нито за нуждата, която е диктувала постройката на тѣзи сгради, нито въ архитектурно отношение

се е държала никаква сметка. Тъзи сгради сж свършено ненужни. Селата сж задължени съ милиони лева и сж въ абсолютна невъзможност да ги изплатят. Азъ одобрявамъ мърката на г. министра на народното просвещение, че за едно отъ тѣзи села, Соголяно, е предвидилъ помощъ отъ 600.000 л. за изплащане дълга на предприемача. Но какво ще стане съ другитъ села, които ще трѣбва да продадатъ всичко, каквото иматъ, за да се издължатъ? При това положение на нѣщата, щомъ като тѣзи постройкы сж правени не по желанието на мѣстното население, а по желанието на правителството тогава, макаръ и за нуждитъ на самото население, то държавата е длъжна било въ видъ на помощи, както това става въ с. Соголяно, било като поеме дълга на тия села, да ги освободи. Иначе невъзможно е каквото и да е плащане.

Г. г. народни представители! За да има успѣхъ нашата страна въ просвѣтно отношение, за да имаме добри и възпитани граждани, предани синове на тая страна, която да разчита и сега и въ бъдеще на тѣхъ, преди всичко трѣбва да имаме просвѣтени учители, добри българи, възпитани въ националенъ, патриотически духъ. И както това правителство, така и всѣко друго следъ него, трѣбва да обръща особено внимание въ това отношение. Отъ нашитъ учители, както ви казахъ преди малко, зависи бъдещето на нашия народъ; въ тѣхнитъ рѣце е оставена младежъта и въ който нѣтъ тѣ ще я тикнатъ, натамъ ще отиде народътъ. Но като искаме отъ нашия учителъ такива качества на възпитание, на образование, на родолюбие и като сме оставили на него такива голѣми грижи за младото поколѣние, за да се гради бъдещето на нашата страна, трѣбва да погледнемъ на него бащински, а ние досега сме се отнасяли и отнасяме къмъ него мащенски. Думата ми е за онова възнаграждение, което трѣбва да се дава на учителя — говоря специално на основния учителъ — за да може той да преживява добре, спокойно да издържа себе си и своето семейство, да гледа добре децата си. Г. г. народни представители! Трѣбва да бъдемъ справедливи. Ние сме стабилизирали положението на основния учителъ, въобще на учителя, да бъде почти несмѣняемъ. Грѣшки при неговото отстранение се срѣщатъ малко. Отъ година на година това, което е било въ миналото, се избѣгва. Но ако той е стабилизиранъ, добре установенъ и се счита почти несмѣняемъ, отъ друга страна той е свършено слабо възнаграденъ. Отидете въ което щете село и пожелайте да се срещнете съ основния учителъ или учителка. Погледнете какъ сж облѣчени и погрижете се да видите съ какво се хранятъ. Безспорно е, че тѣ живѣятъ въ селото и че тѣхното облѣкло и прехрана не може въ много отношения да надмине това на селянина, но като първи хора въ селото, като негови учители и възпитатели, трѣбва да бъдатъ за примѣръ, тѣ трѣбва да стоятъ по-горе. Заплатата е недостатъчна нито за облѣкло, нито за издръжка, нито за прехрана и основниятъ учителъ, който работи да ни даде едно добро поколѣние, възпитано, образовано, е мъченикъ въ нашата страна. Ние, отъ наша страна, не му се отплащаме, както трѣбва. Въпрѣки това той, поне сега-засега, не роптае силно, съзнавайки тежкото финансово, икономическо положение, въ което се намира нашата страна. Но трѣбва да се държи сметка и за него, и въ единъ благоприятенъ моментъ да му се помогне. Безспорно, г. г. народни представители, че нашиятъ учителъ го безпокои тоя фактъ — че много държавни чиновници въ нашата страна, въ мина „Перникъ“, въ разни банки и пр. получаватъ голѣми заплати и тантиеми. Това влияе и на него, както въобще влияе на цѣлото гражданство. Азъ държа на думитъ на г. министъръ Бобошевски, който вчера заяви тукъ, че правителството ще излѣзе съ единъ специаленъ проектъ за намаление на всички тия грамадни заплати, които известни чиновници получаватъ. Трѣбва да се държи сметка за дребнитъ чиновници, които получаватъ по-малки заплати, и да не се тревожи народътъ. Тази мѣрка ще бъде благоприятна и ще даде добри резултати. Въ такъвъ случай дребното възнаграждение, което се дава на всички други чиновници, нѣма да имъ се вижда толкова малко, както сега.

Г. г. народни представители! Учителитъ при министерствуването на г. Цанкова добиха една привилегия. Тя бѣше правото имъ да пѣтуватъ по българскитъ държавни желѣзници съ 75% намаление. Това бѣше едно добро дѣло, диктувано, споредъ менъ, не отъ съображения да може правителството на г. Цанкова да привлѣче учителството на своя страна, да спечели партизани, а отъ съображение да се даде възможност на нашия учителъ, като възпитателъ на младежъта, като творецъ на бъдещето на нашата страна, да я познава всестранно, да има възможностъ да я проходи, защото разполага съ достатъчно ваканционно време да направи това. Мѣрката бѣше добра, полезна.

Обаче азъ не знамъ защо и какъ стана, че, въпрѣки протеститъ, както отъ мене, така и отъ нѣкои други народни представители, тази привилегия, дадена на учителитъ, до известна степенъ се намали, а въ нѣкои случаи се свършено отмѣни. Сега могатъ да пѣтуватъ съ 50% намаление и то само презъ известно време на годината. Въ всѣки случай държавата съ това не печели нищо. Азъ мисля, че съ това се вреди на общата политика, която следва уважаемиятъ министъръ ч. просвѣщения, и че тази грѣшка, която се направи, като се отне тази привилегия, трѣбва да бъде поправена. И понеже това стана съ единъ правилникъ на министра на желѣзницитъ, струва ми се, че е много лесно да се поправи. Ето защо, азъ правя апелъ къмъ г. министра на просвѣщението да повдигне наново това искане предъ Министерския съветъ и да помоли министра на желѣзницитъ да се повърне старото положение. Нека оставимъ заплатитъ на учителитъ така, както сж, по невъзможностъ да бъдатъ увеличени, но да не имъ отнемеме поне тази привилегия, защото съ отнемането ѝ никаква полза не се принася на нашата страна, нито пъкъ съ запазването ѝ ще се увредятъ нашитъ желѣзници.

Г. г. народни представители! Трѣбва да отбележа, че Софийската община отъ редъ години, съзнавайки недостатъчното възнаграждение, което държавата плаща на основнитъ учители, е прибѣгнала до друга една мѣрка за подобрене положението на учителитъ, а именно като имъ отпуща всѣка година помощъ. И наистина, както се каза преди малко, ако не е тази помощъ, при този скѣпъ животъ въ нашата страна, надали би могълъ да се намѣри нѣкой добъръ учителъ да дойде въ София. Нека се надѣваме, че тази мѣрка въ София ще бъде запазена и въ бъдеще. Нека се надѣваме сжщо така, че и другитъ общини ще си взематъ белешка отъ това и ще трѣгнатъ по сжщия пътъ.

Г. г. народни представители! Миналата година азъ подадохъ едно питане къмъ уважаемия министъръ на народното просвещение по въпроса за въздържателнитъ дружества. Това питане направихъ не защото съмъ въздържателъ, но защото ми се харесва извънредно много това сдружение. Намирамъ, че то е много полезно, особено въ сегашното време, когато подъ влиянието на спирта ставатъ толкѣзъ много престъпления. Азъ съмъ се любувалъ на подобни гледки, когато ученици-въздържателни манифестиратъ, когато се държатъ речи противъ крайноститъ. Въ тия дружества нашата младежъ се учи на въздържане било отъ спиртни питиета, било отъ тютюнъ, било отъ нѣкои други нѣща, които вредятъ на организма на младежъта и подготвятъ недобри граждани. Тия дружества, обаче, бѣха закрити. Азъ помолихъ г. министра на народното просвещение да учреди при Министерството на народното просвещение единъ специаленъ органъ или едно бюро, подъ чийто надзоръ да се формиратъ, да действуватъ всички тѣзи дружества въ нашата страна. Тѣ да се контролиратъ отъ самото министерство. Въ такъвъ случай, щомъ контролтътъ бъде въ рѣцетъ на министерството; щомъ при всѣко училище има назначенъ специаленъ учителъ, който да се занимава съ ръководството на тѣзи въздържателни дружества, ние не можемъ да мислимъ, че ще се втикнатъ нѣкакви други елементи между тѣхъ, да ги разстройватъ и да ги насочаватъ къмъ болшевиизъмъ или нѣкакви други непристойни деяния. Така ако се действува, споредъ моето скромно мнение, тия дружества могатъ да съществува, безъ да има опасностъ да станатъ прикритие на нѣкакви си крайни елементи.

Намъ ни трѣбва една младежъ трезва, една младежъ добре възпитана, добре образована, младежъ здрава. И заради това необходимо е да се обръща за въ бъдеще такова же внимание и върху спортнитъ организации въ нашата страна, да се отдава надлежното внимание на нашитъ юнашки дружества, които възпитаватъ младежъта въ духъ на патриотизъмъ, които създаватъ добри и здрави граждани — голѣмата надежда за бъдещето на нашата страна. Трѣбва да се обръща надлежното внимание на туристическия дружества, ученически, студентски и пр. Тѣ иматъ за целъ опознаване страната. Така се отклонява младежъта отъ утопични идеи, отъ посещаване на разни заведения, опасни, вредителни, които трѣбва да се преследватъ. Нека тази младежъ, която е свободна, намѣри достѣпъ въ чистия въздухъ по планинитъ, по отдалеченитъ мѣста. Нека опознае нашата страна, нека диша чистия въздухъ и нека очакваме отъ нея само добри дни и добро бъдеще за нашата страна.

(Председателското мѣсто се заема отъ председателя)

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ п. Николовъ.

Д. п. Николов (трак): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ нѣмахъ да взема думата, но понеже законопроектътъ за народното просвѣщение, който бѣше обещанъ да бѣде внесенъ въ тая сесия, се отлага, искамъ да използвамъ случая да развия нѣколко общи мисли, да засегна само нѣкои общи въпроси. Ще изкажа нѣкои мисли, които за нѣкого, може би, ще се видятъ еретични.

При общитѣ дебати по бюджетопроекта чухме мнения за закриването на сръднитѣ училища. Нѣкои отъ ораторитѣ казаха, че тия училища сѣ твърде много. Този въпросъ е свързанъ съ въпроса за отношението между общото и професионалното образование и за отношението между общообразователното и професионалното училище.

Г. г. народни представители! Не бива да отиваме до крайности. Тия два вида образование не се изключватъ. Тѣ се допълватъ. Ако обърнемъ внимание на новитѣ течения въ областта на педагогиката, на новитѣ реформени педагогически движения, ще се убедимъ, че не бива да отиваме до крайности, въ каквито отидоха нѣкои отъ нашитѣ другари, които говориха за закриване на сръднитѣ училища. И двата вида образование, и общото и професионалното, и единитѣ и другитѣ училища, споредъ новитѣ течения въ педагогиката, готвятъ или по-право трѣбва да готвятъ младежта за живота. Значи, явява се въпросътъ какъ тия два вида образование да се вплетатъ, да се проникнатъ едно въ друго и да оправдаятъ своето съществуване.

Г-да! Ние още живѣемъ съ нѣкои стари възгледи. Въ времето на Аристотеля имаше едно образование за свободнитѣ хора, ...

С. Савоев (д. ср): Ела малко по-насамъ, остави Аристотеля.

Д. п. Николов (трак): ... а съвсемъ друго образование — професионално, рѣчно — за онѣзи, които не бѣха свободни. Аристотель твърдише, че свободниятъ човѣкъ не бива да се занимава съ друго, освенъ съ чистата наука, съ чистото изкуство, а техниката, онова, което има материална полезност, трѣбва да се дава само на роба. Този възгледъ продължи и презъ сръднитѣ вѣкове, понеже Аристотель и неговото учение имаше силно влияние и презъ това време. Но педагогитѣ въ края на сръднитѣ вѣкове, като Коменски, Джонъ Локъ и Монтенъ — всички реагираха срещу учението на Аристотеля. Локъ препорѣчваше, щото неговиятъ ученикъ, макаръ и благородникъ по произходъ, да учи и единъ занаятъ. И той препорѣчваше дърводѣлството. Жанъ Жакъ Русо сѣщо така реагира и поиска неговиятъ ученикъ Емилъ непременно да научи дърводѣлството за живота.

Доиде френската революция, която бѣше една реакция и противъ това учение. Не само комунисти като Бабофъ, но и утописти, като Сенъ Жюстъ, искаха непременно ученицитѣ да изучаватъ нѣкое занаятие. И това бѣ декретирано. Най-умѣреното крило на френската революционна партия възприема и вписва чл. 16 въ конституцията, споредъ който младежитѣ не могатъ да бѣдатъ вписани въ гражданския регистъръ, ако не знаятъ да четатъ и пишатъ и ако не се научатъ да упражняватъ една механическа професия. Въ тази категория „механическа професия“ тѣ включваха земледѣлнето и другитѣ рѣчни професии.

Следъ свѣтовната война, г. г. народни представители, пакъ се яви една реакция на схващането, че общото образование или чистото научно образование е само за известни класи, само за известни хора. И затуй следъ общата война вие сте забелязали, че се яви едно течение за реформиране на училищата възъ основа на тѣй наречения трудовъ принципъ. Явиха се трудови училища, въ програмата на които се въведе рѣчниятъ трудъ и като методъ, и като целъ дори. До голѣма крайностъ пъкъ отидоха болшевицитѣ, които създадоха трудови школи, споредъ тѣхното разбиране. Важното е да подчертая, че въ последно време педагогиката иска, щото училището, въ всичкитѣ си степени, безразлично дали е общообразователно или професионално, да се реформира така, че да подготвя за живота — билъ той политически, икономически, националенъ, нравственъ, социаленъ, религиозенъ: ученикътъ, споредъ своитѣ способности и съобразно съ своето физическо развитие, да се подготви за живота, който ще живѣе. Отгукъ се явява, г. г. народни представители, и искането за едно допълнение на тѣй нареченото общо образование съ професионално образование, за приспособяването и на общообразователното училище къмъ нуждитѣ на живота. И въ новитѣ училища въ чужбина това вече се прилага. Напр., въ новото училище въ Bedales, Англия, ученицитѣ си избиратъ едно

занятие по тѣхенъ свободенъ изборъ и въ опредѣлени дни го упражняватъ, за да се подготвятъ за това занятие. Въ новитѣ училища на Литцѣ, въ Германия, които сѣ общообразователни, сѣщо така има и подготовка за икономическия животъ: тамъ ученицитѣ и оратъ, и сѣятъ, и жнѣтъ, и това не се смѣта за унижаващо или безполезно. Неотдавна въ София бѣше известниятъ педагогъ проф. Монрое, който обясни каква е организацията на сръднитѣ училища въ Америка и подчерта, че американското общообразователно сръдно училище сѣщо така подготвя ученика за живота.

Ние, г. г. народни представители, както и хората отъ латинската раса, имаме тази слабостъ, че отдаваме извънредно голѣмо значение на програмата и на института. Ние смѣтаме, че като се открие училище и като му изработимъ програма, съ това ние вече разрешаваме проблемата. Това е една колосална грѣшка. Проблемата за възпитанието и образованието, въ широкъ смисълъ на думата, не може да се разреши по този начинъ. Главниятъ факторъ, който разрешава тоя въпросъ, е учителътъ: добриятъ учител може да приложи една програма дори и лоша, но добрата програма, въ рѣцетъ на лошъ учителъ, става нищо. Цѣлата проблема, следователно, се заключава въ подготовката на добри учители.

Откъде трѣбва да почне реформата? Смѣтамъ, че тя трѣбва да почне отъ университета. Последниятъ не е само едно учебно заведение за чиста наука. Проф. Ch. Seignobos, като изучава историята на развитието на университетитѣ, подчертава, че въ една демокрация по необходимостъ студентитѣ сѣ хора, които искатъ да придобиятъ висша наука и като сръдство за прехрана. И затуй въ известенъ смисълъ и университетътъ дава професионална подготовка, защото дава подготовка за известни занятия, за известна професия. Ето защо отъ тукъ, отъ Университета, трѣбва да почне реформата. Трѣбва да се даде възможностъ на всички желаещи, но добре подготвени, способни младежи, да влѣзатъ въ Университета; особено даровититѣ трѣбва да бѣдатъ подкрепени отъ държавата, защото елитътъ въ една демокрация играе главната роля. Затова на елита трѣбва да се даде възможностъ да завърши своето образование. Кредитътъ, който се предвижда въ бюджета, отъ 200.000 л. за подкрепа и издържка на даровититѣ деца, струва ми се, не е достатъченъ. Подготвенитѣ вече учители отъ Университета ще бѣдатъ учители въ педагогическитѣ училища; а когато създадете подготвени учители за педагогическитѣ училища, можете да очаквате подготвени учители и за народнитѣ училища.

Тукъ азъ ще отворя една скоба. Въ последно време у насъ се откриватъ опитни училища. Никѣде въ закона за народното просвѣщение не е казано, че у насъ могатъ да се откриватъ опитни училища, но училищнитѣ инспектори си позволили свободата да откриватъ такива училища, безъ дори въпросътъ да бѣде добре проученъ. Въ чужбина, г. г. народни представители, опитни училища се откриватъ отъ капанитетѣ. Така напр., Джонъ Дюи, педагогъ съ всемирна известностъ, откри опитно училище въ Чикаго; Литцѣ откри своитѣ Литцови училища въ Германия, които иматъ голѣма известностъ; Демоленъ откри своето училище Ecole des Roches въ Франция, което днесъ се ръководи отъ видния и известенъ педагогъ и психологъ Бертне; въ Женева има опитно училище Maisone des petits, което се ръководи отъ капанитетъ, какъвто е проф. Клапаредъ. Въ Белгия такова училище откри известниятъ педагогъ проф. Декроли. У насъ се правятъ такива опити, като се повѣрватъ на хора, които не сѣ дали доказателства за своята подготовка въ това отношение, безъ дори да е изработена една програма, която предварително да е раздадена за всеобщо проучване, за да се чуе мнението и на други компетентни лица. И тѣзи дни въ столичнитѣ вестници азъ четохъ една статия, кѣдето се цитиратъ нѣкои работи за такива опитни училища въ Русенския, Варненския и Софийския окръзи, които действително каратъ да се замислимъ. И азъ съмъ длъженъ да обърна вниманието на г. министра, че не бива по този начинъ да се позволява откриването на опитни училища, защото опити не могатъ да се правятъ съ децата на българскитѣ градина, да се пази чистота и пр. и пр. работи, които въ нѣкои училища сѣ сѣ вършили, това не е опитно училище. Опитното училище предполага прокарването на нови принципи, на нови разбирания въ организацията на училището, въ методитѣ на преподаването, дори и въ целитѣ на училището. Това е опитно училище, а не онова, въ което се работи съгласно разпоредбитѣ на нашия законъ за народното просвѣщение, програмата, или правилника за народнитѣ училища. Съ свѣстното изпълнение разпоредбитѣ на закона и на правилникитѣ нѣкои отъ училищнитѣ

инспектори смѣтатъ, че откриватъ опитни училища. Това е подигравка! Даже тукъ, въ София, откриването на едно такова училище стана причина да се размѣсятъ учители, само за да се даде възможностъ на главния учител да направи своитѣ опити, безъ той да е далъ каквато и да е гаранция, че неговитѣ опити ще бждатъ сполучливи и педагогически оправдани.

Г. г. народни представители! Въпросътъ, по който тукъ стана споръ между г. министра и г. Негенцовъ, се разрешава отъ самото име „народенъ учител“ и „народно училище“. Учителътъ въ народното училище не може да бжде другъ, освенъ народенъ; той трѣбва да обучава децата на народа и да всажда въ тѣхъ ония национални качества и добродетели, които по делегация народътъ му възлага да дава на неговитѣ деца. Въ училището той не може да бжде членъ на партия. Тамъ той може да бжде членъ само на нацията. Но сѣщо тъй и министърътъ на народното просвѣщение, както показва името му, не може да бжде въ своитѣ действия като нѣкой партизанинъ, да действа като членъ на нѣкоя партия, а трѣбва да бжде и да действа като министъръ на българската нация, защото е министъръ на народното просвѣщение. Когато двата института — Министерството на народното просвѣщение и Българскиятъ учителски съюзъ — схванатъ по тоя начинъ своитѣ задължения и своитѣ права, азъ мисля, че тоя конфликтъ, който сѣществува, би се отстранилъ, а това би било отъ полза за цѣлия народъ и за училището.

Но като говоримъ, г. г. народни представители, за главния факторъ за реформирането, за одухотворяването на училището и на образователната ни система, когато говоримъ за учителя, тукъ се повдига въпросътъ, дали нашиятъ учител е поставенъ въ условия да изпълнява своитѣ задължения, да бжде единъ апостолъ за културното повдигане на народа, единъ апостолъ за прокарването на нови идеи въ една демократична държава, каквато е нашата. Азъ прочетохъ миналогодишнитѣ дебати по бюджетопроекта на Министерството на просвѣщението — тъй като поради болестъ не можахъ да присѣдствувамъ при разискването по тоя бюджетопроектъ — и видѣхъ, че се обвиняватъ учителитѣ въ нежелание да работятъ. Казва се, че работили толкозъ, колкото имъ се плаща — „за грошъ пѣтелъ, за грошъ пѣе“. Г. г. народни представители! Не е гаранция, че единъ чиновникъ, когато добре се плати, ще бжде добросъвестенъ. Това е вѣрно. Но сѣщо така е вѣрно, че не може единъ човѣкъ, който е загриженъ за своето препитание, да се отладе всецѣло на своята работа. Не бива да се отива нито до едната, нито до другата крайностъ. Учителътъ трѣбва да бжде достатъчно задоволенъ, за да може да бжде единъ апостолъ за културното повдигане на нацията. Но сѣдбата на учителя е такава. Презъ

1910 г. минахъ презъ Ивердонъ, Швейцария. Тамъ, на площада въ Ивердонъ, е издигнатъ паметникъ на Песталоци, единъ отъ най-великитѣ педагози. Въ този паметникъ е изразена сѣдбата и на българския, и на всѣки народенъ учител. Представена е фигурата на Песталоци — окѣсанъ, опърпанъ, прегърналъ две дечица, сѣщо така окѣсани и опърпани, които го гледатъ, а той наставнически се е навелъ надъ тѣхъ и ги е пригърналъ, а отдолу е написано следното: „Живѣхъ презъ цѣлия си животъ като просякъ, за да науча другитѣ просяци да живѣятъ като хора“. Това е сѣдбата, г. г. народни представители, на всички народни учители. Тѣ учатъ другитѣ; тѣ живѣятъ като просяци, за да научатъ другитѣ да живѣятъ като хора. Но въпреки това, азъ мисля, че е дългъ на българската демокрация да направи всичко възможно, за да подобри положението на българския учител отъ всички степени на образованието. Азъ имамъ една статистика за заплатитѣ въ Франция и просто се чужда какъ могатъ нашитѣ учители да живѣятъ съ сегашнитѣ си заплати, когато въ Франция, отъ 1 януарий 1929 г., първокласнитѣ първоначални учители взематъ 16.500 франка, а стажантитѣ взематъ 9.500 франка, безъ да се включватъ въ тия цифри квартирни пари, семейно положение и други възнаграждения. Ако ние изпълнимъ дълга си и въ това отношение, мисля, че бихме съдействували за подобрене положението на нашата страна и за правилния развой на учебното дѣло. Защото не бива да забравяме, г. г. народни представители, че въ една демократична държава образованието остава единъ отъ най-главнитѣ фактори за развитието. Много право казва единъ мислителъ: „Вие може да създадете елитъ, но елитътъ, ако ръководи варвари, нѣма да имате демокрация“. Трѣбва да се издигне нивото на цѣлия народъ, да се повдигне неговата образованостъ, за да имате една демокрация. И думитѣ на Викторъ Хюго „Instruire c'est construire“ — да образовашъ, това е да градишъ — изразяватъ една дълбока истина, която българскиятъ Парламентъ и ние всички не трѣбва да забравяме.

Председателътъ: (Звъни) Г-да! Нѣма други записани. Обявявамъ дебатитѣ за прекратени. Ще вдигнемъ заседанието.

Следващото заседание ще бжде на 24 т. м. съ следния дневенъ редъ: на първо мѣсто ще бжде законопроектътъ за допълнение закона за устройството на сѣдилищата и следъ това ще следватъ следващитѣ неразгледани точки отъ днешния дневенъ редъ.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 19 ч. 25 м.)

Председателъ: АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ

Подпредседателъ: В. ДИМЧЕВЪ

Секретаръ: ИВ. Д. МИХАЙЛОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

Стр.	Стр.
Отпуски, разрешени на народните представители: Борисъ Наконъ Божковъ, Димитъръ Бъровъ, Станю Златевъ, Малинъ Паневъ, д-ръ Иванъ Бешковъ, Боню Колевъ, Гето Кръстевъ, Йосифъ Марулевъ, Димитъръ Стефановъ, Никола Ко- стовъ, Никола Аретовъ, Василь Драгановъ, Коста Николовъ, Недѣлчо Топаловъ, Коста Лул- чевъ, Йорданъ Абаджиевъ, Иванъ Казанджиевъ, Цвѣтко Цвѣтковъ, Маринъ Шиваровъ, Георги Казанаклиевъ, Добри Димитровъ, Кузманъ Ку- невъ, Савчо Ивановъ, Стефанъ Димитровъ, Три- фонъ Ерменковъ и д-ръ Димо Желѣзовъ . . . 1565	Законопроекти: 1. За измѣнение на чл. 1 отъ закона за постройката на главенъ колекторъ на Софий- ската желѣзнопътна гара и други части на ка- нализационната мрежа въ столицата. (Трето че- тене — приемане) 1565
	2. За измѣнение и допълнение на закона за подпо- магане пострадалитѣ отъ обществени бедствия. (Трето четене — приемане) 1565
Народно събрание — парламентарни групи. Писмо отъ народния представителъ Георги Драгневъ до бюрото на Събранието, съ което съобщава, че се отдѣля отъ парламентарната група на Българския народенъ земеделѣлски съюзъ „Врабча“ № 1) 1565	3. За измѣнение на т. 5 на чл. 88 отъ закона за градскитѣ общини и на чл. 67 отъ закона за селскитѣ общини. (Първо четене — приемане) 1565
	Бюджетопроектъ за разходитѣ по Министерството на народното просвѣщение за 1930/1931 финансова година. (Второ четене — разисквания) 1566
	Дневенъ редъ за следващото заседание 1583